Mr. V. Janušonis, M.D
W 347 S 4948 C T H "G"
Dousman, WI 53118

LIETUVOS NACIONALINĖ M. MAŽVYDO BIBLIOTEKA

ALp 1752

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

1982 / SPALIS - OCTOBER / Nr. 9(143) $1.00

BALTŲ LYGA — REAGAN'O POLITIKOS ĮRANKIS?

Los Angeles frontininkų pastangomis sukurta Baltų lyga, pasisamdžiusi amerikiečių firmą, pradėjo triūbyti visom propagandinėm priemonėm, kad tai bus naujas ir reikšmingas veiksnys Lietuvos laisvinimo byloje, nes lyga, per tą amerikiečių firmą, galės prieiti prie aukščiausių respublikonų valdžios sferų, turinčių lemiamą balsą politiniuose sprendimuose.

Kartu su tuo prasidėjo ir aukų prašymas. Bet tai dar ne viskas. Kaip *Drauge* (nr. 189, 1982.IX.14) paskelbtoj žinioj rašoma, lyga ruošia demonstracijas prieš . . . prancūzus:

— *Amerikos Baltų Laisvės lygos vadovybės dviejų dienų konferencija vyko rugpiūčio 28-29 dienomis San Bernardino kalnuose, Calif., lygos vicepirmininko Ave Piirisild (estas) gyvenvietėje. Buvo padaryta išsami atliktų darbų ir padarytų išlaidų analizė ir padaryta išvada, kad su labai mažomis išlaidomis atlikti svarbūs darbai: pravestas Baltų laisvės dienos įstatymas, akcija prof. V. Skuodžio reikalu Chicagoje, žmogaus teisių konferencija Los Angeles, kun. K. Pugevičiaus, Alex Alexiev, Jack Anderson, Bruce Herscenson, kun. dr. J. Šarausko ir adv. P. Žumbakio pasirodymai radijo ir televizijos programose, straipsniai ir mažesnės apimties rašiniai virš 150 amerikiečių laikraščių, pasimatymai ir pasitarimai su įtakingose pozicijose esančiais valdžios žmonėmis ir t.t. Kai kurie didesni ateities planai yra tyrinėjimo stadijoje ir, kai bus padaryti sprendimai, visuomenė bus painformuota. Šiuo metu, paremdama Amerikos vyriausybės politiką ir keldama politinių kalinių prie dujotiekio tiesimo Sovietų Sąjungoje faktą, Baltų Laisvės lyga keliuose Amerikos miestuose prie prancūzų konsulatų ir kitų jų įstaigų organizuoja demonstracijas.*

Visi tie lygos pasigirimai skamba labai gražiai, tačiau visuomenė į jų veiklą žiūri skeptiškai. Aiškiai matyti, kad toji Baltų lyga, taip garsiai save reklamuojanti nebeturi daugiau ką veikti. Todėl ir sugalvojo ruošti demonstracijas prieš prancūzų konsulatus, kitaip sakant, pasidaryti nevykusios Reagano užsienio politikos įrankiu. Tuo metu pati Reagano administracija, europiečiams griežtai protestuojant, ieško būdų iš tos nemalonios padėties išeiti ir didesnio konflikto su prancūzais (bei kitomis V. Europos valstybėmis) išvengti.

Kodėl lietuviai turi demonstruoti prieš prancūzus, vokiečius, italus ir anglus? Kaip suderinti lietuvių tautos interesus su tais neapgalvotais protestais? Toji frontininkų pastangomis sukurtoji Baltų lyga dar kartą parodė savo politinį naivumą ir nesveiką ambicingumą, visiškai neatsiklausdama visuomenės nuomonės. Juk ir frontininkų tarpe yra daug išmintingų žmonių, kurie tokioms kvailybėms, kaip demonstracija prieš prancūzus, nepritartų.

Jeigu iš tikrųjų lyga neturi daugiau ką veikti, kodėl ji pvz., neišvysto akcijos prieš JAV teisingumo organų kolaboravimą su sovietų KGB, ieškant išeivių tarpe tariamų nacių ar karo nusikaltėlių? Ar tokia veikla nebūtų žymiai protingesnė už demonstracijų ruošimą prieš prancūzus?!

H. Žemelis

DIPLOMATINĖ BAIMĖ

Teko patirti, kad kai kurie Lietuvos diplomatinės tarnybos nariai—atstovas Vašingtone dr. S. Bačkis ir gen. konsulas New Yorke A. Simutis, taip pat pasiuntinybės Vašingtone neoficialus teisinis patarėjas dr. D. Krivickas—buvo priešingi LB-nės pastangoms užtikrinti pasiuntinybės JAV-se ateitį. Tų pastangų tikslas buvęs: išsirūpinti teisę įvesti naują asmenų į LDT-bą ir rasti naujus lėšų šaltinius. Ar tiesa, kad dr. S. Bačkis net maldavęs LB atstovus nesikišti, nes esą JAV vyriausybė galinti dėl to pasiuntinybę uždaryti? Ar tikrai JAV vyriausybė yra tiek nepalanki Lietuvos interesams, kad net, kaip būkštauja dr. S. Bačkis, ji tik laukianti priekabės pasiuntinybę uždaryti? Šiuos klausimus pakomentuoti paprašėme buv. JAV liet. bendruomenės pirm. A. Gečį. Spausdiname jo pasisakymą.

Mūsų diplomatai ir jų pat
JAV vykdomą Pabaltijo va
Sąjungą nepripažinimo
savo išlikimą diplom
Vienos konvencijos
užsienio diplomata
nepajėgia įsisąmoni
ir jų pripažinima
remiasi ne ten suraš
ių interesų išplauk
Pabaltijo tautoms.
riusi nuomonė, kac
tam tikrų sumetim
Pabaltijo diplomatų
JAV LB Visuomenin
šį klausimą išsiaiškin
Po visos eilės pokalbi
JAV Kongreso nariai
varžymas yra mūsų
pateisinti dėl fizinio rib
nybės personalą. Ta pačia
kartą oficialūs JAV pareigūnai Vašingtone sunkiai sergančiam Lietuvos atstovui J. Kajeckui yra teikę visokeriopą pagalbą, kuri, kai kurių pareigūnų atveju, buvo paslauga „above and beyond the call of duty". Taip pat iš subtilių Valstybės dept. pareigūnų užuominų susidarėme išvadą, kad Valstybės dept. nėra patenkintas Pabaltijo atstovų per dideliu užsidarymu, neišdrįsimu protestuoti, kai būna pažeidžiamas Pabaltijo nepripažinimo klausimas, nesugebėjimu prabilti į JAV spaudą ir televiziją drąsiais ir įtikinančiais argumentais. Tie patys pareigūnai itin stipriai argumentuodami bandė mus įtikinti, kad atstovų aimanavimas, nusiskundimas amžiumi ir sunkiomis darbo sąlygomis, kaip ti

turinyje

KIENO KARTUVĖS PAKORĖ „TREČIĄ FRONTĄ"?

Tęsiame ciklą apie kairiosios krypties literatūrinio sąjūdžio neprikl. Lietuvoje gimimo ir mirties aplinkybes. Šį kartą komentuojame Kominterno tarnautojo V. Kapsuko straipsnį apie „Tr. frontą".

POLITIKA, BENDRUOMENĖ, IŠEIVIJA

Pokalbis su Algimantu Gečiu, buvusiu JAV lietuvių bendruomenės krašto valdybos pirmininku.

ŠIANDIENINIS LIETUVOS KAIMAS

Kiek dar liko vienkiemių? Kodėl kaimiečiai keliasi į miestą? Mokyklos, verslai, statybos.

KRITIKA IR POLEMIKA

IŠEIVIJOS SPAUDOS APŽVALGA

NUOMONĖS IR PASISAKYMAI

SPAUDA IŠEIVIJOJE

IŠEIVIJA SPAUDOS VEIDRODYJE

„NAUJIENŲ" KLIEDĖJIMAS

Naujienos buvo politinis socialistų dienraštis. Esant gyvam jų red. P. Grigaičiui, *Naujienos* vaidino nemažą vaidmenį išeivijos politinėje diferenciacijoje. Tačiau kai dienraštį perėmė redaguoti M. Gudelis, atentatininkas ir Ispanijos civilinio karo dalyvis, *Naujienų* veidas staiga pasikeitė. O kai redaktorius dar susidėjo su vad. Bendruomenės atskalūnais-„reorgais" —*Naujienos* tapo melo, šmeižtų ir visokių politinių nesąmonių organu, darančiu gėdą visai išeivijos spaudai.

Štai praeitą mėnesį, ryšium su paskelbta Baltų Laisvės diena, *Naujienos* (nr. 140), pirmam puslapy, paskelbė tokią žinią:

LIETUVOS ATSTOVAS DR. BAČKIS PRANEŠĖ APIE PUIKŲ MINĖJIMĄ

DALYVAVO AUKŠTI VALSTYBĖS DEPARTAMENTO PAREIGŪNAI; NEPRIPAŽĮSTA ĮJUNGIMO SOVIETŲ SĄJUNGĄ

WASHINGTON, D.C.—Dr. St. Bačkis, Lietuvos respublikos atstovas Washingtone, telefonu pranešė, kad trečiadienį įvyko nepaprastai iškilmingas Pabaltijo valstybių pripažinimo 60 metų sukaktis.

Washingtone veikiantis Baltų komitetas suruošė banketą, kuriame dalyvavo 150 žmonių. Bankete dalyvavo dr. Walter Stoessel, Valstybės sekretoriaus pavaduotojas, Dean Fisher ir kiti pareigūnai.

Banketą labai teigiamai aprašė sostinėje išeinantis Washington Times.

Minėjime dalyvavo 96 metus einantis Henderson, buvęs Valstybės departamento sekretoriaus pavaduotojas, tvarkęs Lietuvos, Latvijos ir Estijos reikalus Valstybės departamente. Metų našta jį spaudžia, bet jis kiekviena proga ateina į Pabaltijo valstybių minėjimus.

— Sovietų Sąjunga, susitarusi su Hitlerio Vokietija, Lietuvą, Latvją ir Estiją karo pradžioje [illegible] o vėliau visas tris Pabaltijo [illegible] tos

Bačkis kategoriškai teigia, kad jis *Naujienoms* telefonu jokių žinių neperdavė. Antra, Valstybės sekretoriaus pavaduotojas W. Stoesselis priėmė mūsų atstovus Valstybės d-te, o ne kažkokiame „bankete". Valstybės d-to kalbėtojas Dean Fischer nekalbėjo, o tik per eilinę spaudos konferenciją Valstybės d-te informavo apie tą įvykį korespondentus.

Jokio banketo ten iš viso nebuvo. Minėjimas buvo suruoštas Humphrey rūmuose, kur kalbėjo Valstybės d-to pareigūnas žmogaus teisių reikalams Melvyn Levitsky.

Kai kas tvirtina, jog M. Gudelio regėjimas yra susilpnėjęs. Iš šitokio nebūtų dalykų reportažo susidaro įspūdis, kad nusilpęs *Naujienose* ne vien regėjimas . . .

PAGERBIMAI, AKADEMIJOS IR RŪSIO UŽTVINDYMAS

Kas gali tvirtinti, kad lietuviška veikla yra apsnūdusi? Gal kitose mažesnėse lietuvių kolonijose taip ir yra, bet ne vad. lietuvių sostinėje Čikagoje. Štai dabar atėjo pagerbimų mada; girdi, turime tiek daug nusipelnusių tautiečių—vienas stambus biznierius, kitas rašo korespondencijas į laikraščius, trečias politikierius ir t.t. Bereikia suorganizuoti būrį kalbėtojų ir rezultate nebegali atpažinti žmogaus, kurį nuspręsta pagerbti—jis yra aktyvus Lietuvos išlaisvinimo dalyvis, plačių pažiūrų visuomenininkas, įvairių organizacijų dalyvis ir kūrėjas, rašytojas, duosnus aukotojas, iškilus biznierius, geras meškeriotojas, visokių fondų rėmėjas, patriotas, o kartais net . . . antras Vaižgantas išeivijoj.

Kiti įsikarščiavę pagerbimų ruošėjai nuėjo dar toliau. Girdi, mes turime tokiam iškilmingam aktui surasti ir iškilmingą pavadinimą. Koks čia gali būti visiems atsibodęs pagerbimas—vadinkim jį akademija. Ir taip išeivijoje prasidėjo nauja akademijų gadynė.

Be abejo, vėliau tie pagerbimai aprašomi laikraščiuose. Štai kaip vienas toks pagerbimas buvo aprašytas *Dirvoje* (A. Juodvalkis, *Dirva,* nr. 33, 1982.VIII.26), pradedant su . . . potvyniu [illegible]joio rūsyje:

[illegible]rnalistų S-gos pirmininkas Jurgis [illegible]s brandaus 70 metų amžiaus, rugpiūčio 7 d. Lietuvių Apie tai jau buvo rašyta. [illegible]ne tik vienmečiai, bet [illegible]ai (skirtumas tik 2 [illegible]tuviškų organizacijų

[illegible]to pagerbime mudu [illegible]uti ir pasidžiaugti [illegible] ir pagarbos šventėje. [illegible]ruošę ir tik reikėjo [illegible]esti švarką, aptemo [illegible]ieskė žaibai ir, kaip [illegible]anduo bėgo upeliais [illegible] šaligatviuose. Nušo[illegible]ne iš visų nematomų [illegible]vamzdžių besiveržiantį [illegible] nebuvo jokios galimy[illegible]ne, tai reikėjo kilnoti [illegible]štesnes vietas ir apsaugoti [illegible]sų mielo Jurgio, didžiojoje

akiračiai

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

(USPS 706 - 500)

The Lithuanian Monthly Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $8.00 annually in the U.S., $8.00 in foreign countries; $1.00 per copy. Second class postage paid at Chicago, Ill.

•Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, L. Mockūnas, Z. Rekašius, dr. T. Remeikis, T. Venclova, H. Žemelis; spaudos grafika A. Kurausko.

•Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai.

•Metinė 10 numerių prenumerata JAV - se — $8.00; kituose kraštuose — $8.00; atskiro nr. kaina — $1.00. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

džiaugsmo dienoje ir neteko dalyvauti . . .

Mat, vieną kartą buvome pamokyti, kai išėję iš religinio koncerto, atbridę plaukiančiomis gatvėmis, radome rūsyje tris pėdas vandens ir apsemtas dėžes, ryšulius, muzikos instrumentus ir kitus reikmenis. Tada, tik prieš keletą mėnesių buvome atsikėlę į naują pastogę ir nespėję surikiuoti savo vietas. Nors ir dabar buvome bejėgiai sulaikyti besiveržiantį vandenį, bet nedrįsome viską palikti Dievo valiai. Sakoma, kad karšta kopūstų sriuba burną išplikinus, tai eidamas ir pro kopūstų daržą—pučia.

Pradėjau rašyti apie mūsų sukaktuvininką, iškilųjį žurnalistą ir visuomenininką Jurgė Janušaitį, o nuklydau į šalutinius reikalus ir pasiteisinimą.

Potvyniai—nemalonus dalykas. Tačiau ar būtina visą iš rūsio išsemtą potvynio vandenį išlieti . . . laikraščio puslapiuose?

DIDELĖS PORCIJOS IR MAŽA VYNO . . .

Vienas dalyvis taip aprašo Anglijoje įvykusią studijų savaitę *(Europos lietuvis,* nr. 32, 1982. VIII.27):

„Kur yra tie Anglijos lietuviai?"—Tai buvo gal didžiausias nusiskundimas iš Studijų Savaitės dalyvių.

Tiesa, keli londoniškiai ir netoli Londono gyvenantieji kartais apsilankydavo Studijų Savaitėje, bet iš visos kitos Anglijos tik trys lietuviai dalyvavo Studijų Savaitėje. Studijų Savaitės rengimo komiteto nariai, nors ir londoniškiai, gyveno ten visą savaitę.

Ištikrųjų mums „anglikonams" yra truputį gėda, kad tik septyni iš mūsų dalyvavo visą laiką, o iš Vokietijos atvažiavo net visas tuzinas.

Iš pasisakymų buvo galima spręsti, kad 29-ji Studijų Savaitė buvo sėkminga ir dalyviai išvažiavo patenkinti. Paskaitų buvo nei perdaug nei per mažai. Maistas geras, tik porcijos buvo perdidelės. Didžiausias susižavėjimas buvo vakarienė Lietuvių Namuose. Sunku buvo įtikinti svečius, kad tai paruošė beveik vienas Kazys Makūnas.

Nuotykių tą dieną turėjome apsčiai. Berodant Londoną, praganėme dvi ponias Westminster Abbey, bet jos vistiek atsirado Lietuvių Namuose. Grįžtant namo į žemuogių Kalną (kiti sako, kad turėtų būti Braškių kalnas), Lietuvių Namuose palikome pora dalyvių, kurie perilgai įtikinėjo

vienas kitą, kad jau laikas važiuoti.

Iškilmingą vakarienę turėjome penktadienį, ir atrodo, kad visi buvo ja patenkinti. Gal tik vyno mažokai buvo duota.

Jeigu iš tikrųjų vakarienė tampa studijų dienų „didžiausiu susižavėjimu", tai nėra ko stebėtis, kad daugelis Anglijos lietuvių nutaria geriau . . . pavalgyti namuose.

JUOZAS KELIUOTIS IR „NAUJOJI ROMUVA"

Draugo kultūrinis priedas (nr. 173, 1982.VIII.21) buvo skirtas kultūrininko Juozo Keliuočio 80 metų sukakčiai paminėti. J. Keliuotis, pats būdamas katalikų srovės žmogus, baigęs studijas užsienyje, įsteigė kultūros žurnalą *Naująją Romuvą*, kuris palaipsniui apie save sutelkė įvairių srovių kultūrininkus ir menininkus. Jo redaguojamas žurnalas tuometinėje nepriklausomoje Lietuvoje padėjo plėsti kultūros sampratą, bandydamas Lietuvos kultūriniame gyvenime skleisti naujus vakarietiškus horizontus. Jo įtaka pastebimai didėjo.

Dail. A. Valeška parašė tame kultūriniame priede keletą įdomių atsiminimų bruožų apie J. Keliuotį, *Naująją Romuvą* ir tuometines besukuriančios Lietuvos sąlygas bei nuotaikas.

Čia cituojame kai kurias ištraukas iš to straipsnio:

Pirmiausia, nors trumpai, norėčiau paminėti laikotarpį dar prieš „Naujosios Romuvos" pasirodymą. Nedaugelis mūsų težino, kokia padėtis vos atsikūrusioje Lietuvoje buvo dar 1920-taisiais metais. Iš tikrųjų, kraštas ir žmonės kėlėsi iš pelenų, ypač kultūrinėj ir ekonominėj srity. Nepamirškime, kad anuomet Kaunas praktiškai dar nebuvo lietuviškas miestas. Gatvių pavadinimai ir iškabos buvo netgi trimis kalbomis: lietuvių, lenkų ir žydų. Ir Kauno gatvėse ne visada dar galėjai lietuviškai susikalbėti.

Tais 1920-taisiais metais įstojau į dail. Justino Vienožinskio piešimo kursus, kurie vėliau išsivystė į Lietuvos Meno mokyklą. Ano meto studentai parankiui neturėjome jokios meninės literatūros, nekalbant jau apie menininkų darbų reprodukcijas, skaidres ar filmus. Netgi anglį piešimui turėjome patys sau pasigaminti. Ir teatras buvo didžiausiame materialiniame skurde. Reikėjo lopyti visokius senus skudurus ir ardyti senus maišus dekoracijoms pasigaminti. Beveik niekas ir tenai nekalbėjo lietuviškai ir visa komunikacija buvo atliekama rusų kalba. (. . .)

„Naujoji Romuva", bent kiek gavusi materialinės paramos, neilgai svečiavosi pas prelatą Česnį ir persikėlė į savo nuolatinę būstinę Laisvės Alėjoje, nr. 31b. Juozo Keliuočio idealizmas, universali tolerancija ir intelektualinis subrendimas Prancūzijoje nepaprastai patraukliai veikė mūsų jaunąją kartą. „Naujosios Romuvos" būstinė buvo vos už kelių namų nuo mano studijos, tad su Juozu susitikdavome labai dažnai. Tos „Naujosios Romuvos" patalpos, galima sakyti, pasidarė visokio plauko „širšynu" (daugiausia—literatų). Kad galėtume plačiau išsišnekėti ir išgirsti daugiau nuomonių mūsų kultūros srityje, sutikau suorganizuoti „areną", kurią pavadinome „Juodosios kavos klubu", iš tikrųjų—„Naujosios Romuvos pirmadieniais". Tuose „pirmadieniuose" buvo diskutuojami įvairiausi klausimai, tos diskusijos buvo suglaustai surašomos ir paskui „Naujojoje Romuvoje" atspausdinamos. Kiekvienam klausimui diskutuoti buvo sudaromas ne daugiau 25-kių asmenų sąrašas ir vienas ar du prelegentai. Tenai buvo svarstomos dailės, literatūros, muzikos, teatro ir mūsų kultūros planavimo problemos, o taipgi mūsų valstybės politinė struktūra. Tie „pirmadieniai" savo diskusijų visuotinumu turėjo parlamentarinį charakterį. (. . .)

* * *

Tie mūsų „litininkai"—nuo žodžio—litas—(išeivijoje galėtume sakyti „dolerininkai"), jau buvo nustūmę į pašalį ir Maironį, ir Čiurlionį, ir daugelį gyvenamos dienos reikšmingųjų vardų. Buvo jau taipgi primirštama, kad mes, dar būdami caro vergijoje, savo tautos egzistenciją metų metais išsaugojome tik savo tautosaka, tautodaile, dainomis—chorais, dramos būreliais. O mūsų liaudies menas kitataučių buvo laikomas vienas iš originaliausių ir autentiškiausių liaudies menų Europoje. Kituose kraštuose ši liaudinė kūryba jau sparčiai blėso. Tie „litininkai" pamiršo jau ir mūsų knygnešius, kurie už savo pasiaukojimą kiekvienu metu galėjo atsidurti Sibire ar žūti kur kitur. Jie („litininkai") išmoko subtiliai vaikščioti šaligatviais, šokti tango ir fokstrotą, restoranuose klausytis pramoginės muzikos ir nuotaiką keliančių dainuškų. Jiems savasis liaudies menas atrodė „ubagų" menu, o liaudies skulptūra buvo tik „balvoniukai". Netgi Čiurlionio darbai metų metais buvo laikomi drėgname rūsyje. Ar tai ne kriminalas?

Toje pačioje Konrado kavinėje, mūsų susirinkimo vietoje, begurkšnodami kavą, svarstėme ir ieškojome būdų gelbėti padėtį. Tada Keliuotis tvirtai pareiškė, kad jau atėjo pats laikas jam parašyti straipsnį apie egzistuojančią dvasinę ubagystę!

J. Keliuotis, grįžęs iš Sibiro, vienišas ir izoliuotas, gyvena Vilniuje.

KAI PRIESPAUDA SVERIAMA SULINKUSIOM SVARSTYKLĖM

Net ir po Stalino mirties priespauda nėra lengvesnė. Amnesty International apskaičiavimu, ir dabar Sovietų Sąjungos kalėjimuose tebėra laikoma apie 10,000 sąžinės kalinių, o iš viso kalinamų žmonių ten yra apie 1.7 milijono, o kitais duomenimis—net daug daugiau, skelbia Pond ir pakartoja knygoje „Russia's Political Hospitals" autorių Reddaway ir Bloch dokumentuotus duomenis, kad 210 disidentų yra laikomi Rusijos beprotnamiuose.

Taip *Drauge* (nr. 177, 1982.VIII.27) Juoz. Pr. (Juozas Prunskis, buvęs to laikraščio redaktorius) aptaria žurnalistės Elizabeth Pond knygą *From Yaroslavski Station.*

Netikime, kad rimta žurnalistė E. Pond būtų tvirtinusi, jog ir po Stalino mirties priespauda Sovietijoje nėra palengvėjusi.

Atrodo, kad *Draugo* komentatorius užsimanė pajodinėti propagandistiniu arkliuku. Tik kad arkliukas nebe pirmos jaunystės . . . Šlubuoja . . .

VLIKO VEIKLOS „PASLAPTYS"

Tėviškės žiburiai (nr. 34-35, 1982.VIII.26) aprašė Toronte įvykusį liaudininkų suvažiavimą. Pora ištraukų iš to aprašymo:

Išeivijos jaunimo reikalai atrodė liūdni, nes to amžiaus dalyvių kaip ir nebuvo. Vienas buvęs jaunuolis iškėlė priekaištą, kad tuo laiku, kai jaunimui reikėjo pagalbos, jos nesusilaukta. Kanadietis J. Bersėnas (sąjungos mecenatas) pabrėžė, kad mes nepajėgėme atsilaikyti prieš aplinką, kuri mūsų jaunimą suniveliavo, nuidėjino, padarė tuščią. Idealistinio jaunimo šiuo metu yra tik okupuotoje Lietuvoje, kur jie leidžia net pogrindžio spaudą. L Grinius siūlė stengtis grąžinti mūsų jaunimui idealizmą. Tam esą reiktų panaudoti mūsų garbingos senosios ir naujosios praeities medžiagą.

Įdomesnis šiame aprašyme Bobelio atsakymas į klausimą, ką veikia VLIK'as:

Į klausimą, ką gi VLIKas konkrečiai daro šalia biuletenių leidimo ir radijo valandų išlaikymo, buvo paaiškinta, kad vykdomas didelis užkulisinis darbas, kurio negalima išpasakoti. Prisimintina tik tai, kad kiekvienas didesnis ar mažesnis laimėjimas, pasiektas tarptautiniuose forumuose, pats neatsiranda. Konkretus pavyzdys yra Australija, kurios vyriausybė uždarė „Aeroflo-to" veiklą ir išvarė sovietų neva turistinius laivus, nuolat bestovinčius to krašto uostuose ir užsiimančius šnipinėjimu. Kitas pavyzdys buvo iš „taikos" konferencijų. Belgrade nė viena valstybė neprasižiojo Baltijos valstybių laisvės reikalu. Madride jų buvo jau keliolika, o sekančioje Madrido konferencijoje, kuri įvyks šių metų rudenį ir į kurią pats dr. K. Bobelis ruošiasi vykti, tokių viešai pasisakančių Lietuvos draugų bus dar daugiau.

KUR DINGO KONSULAS JUŠKYS?

Komunistų *Laisvė* (nr. 36, 1982.IX.3) paskutiniame puslapyje įdėjo nuotrauką, kurioje matome *Laisvės* redaktorę Ievą Mazarienę į Vilnių išlydinčiuosius. Tarp kitų asmenų nuotraukoje matomas ir Vaclovas Sakalauskas, kaip ten rašoma, „neseniai pradėjęs dirbti Tarybų Sąjungos ambasadoje Vašingtone konsulu ir pirmuoju sekretorium".

O kur dingo konsulas E. Juškys? *Laisvė* nei žodeliu nepaaiškino, kokiomis aplinkybėmis atsirado naujas konsulas? Tai tipiška sovietinės spaudos laikysena. Štai, žiūrėk, koks nors nusipelnęs komunistas, liaudies didvyris, ordinais apkabintas nuo viršaus iki apačios, staiga pradingsta. Išbraukiamas jis tada iš enciklopedijų ir laikraščių,—mat pakliuvo nemalonėn. Taip žmogus pasidaro niekas.

Atrodo, kad taip atsitiko ir su E. Juškiu. Kažkam turbūt nepatiko jo veikla, nes jis siūlęs ryšius su gyvąja išeivija, o ne su mirusia. Gal todėl apie buvusį diplomatą, jam grįžus Lietuvon, sovietų spauda nebeužsimena. Tą patį daro ir čia spausdinama komunistų *Laisvė.*

Ar išgirsime ką nors daugiau apie buvusį konsulą? Ar išdrįs *Laisvė* painformuoti apie jo grįžimą, naujas pareigas ir t.t.? O gal *Laisvės* klapčiukams baisu paminėti net ir buv. konsulo pavardę . . .

KAI REDAKTORIAI PRISNŪSTA. . .

Paskutiniajame *Draugo* puslapyje, Vokietijos kronikos skiltyje išspausdinta sekanti žinutė:

— Vasario 16 gimnazija šiais metais vasaros atostogas pradės liepos 2 d. Tą dieną mokiniai išvažinėja į namus, kai kurie į Ameriką ir Kanadą. Rudenį mokslas prasidės rugpiūčio 30 d., bet į bendrabutį jau suvažiuos visi rugpiūčio 29 d.

Apie tai, kad liepos 2 dieną **prasidės** moksleivių atostogos, *Draugas* rašo . . .šeštadienį, liepos 10-tą.

Vyt. Gedrimas

ŽVILGSNIS Į LIETUVOS KAIMĄ — I

MIESTIETIŠKO KAIMO KŪRIMAS

Ryšium su akivaizdžiais žemės ūkio gamybos trūkumais ir jų pašalinimui priimtais planais š.m. gegužės mėn. TSKP Plenume, Lietuvos spaudoje, kaip ir visasąjunginėje, pasirodė svarstymai apie įvairius žemės ūkio vystymosi požiūrius. Su žemės ūkio gamybos vystymu surištas ir kaimiečių buitinės aplinkos, kaip integralios paskatų sistemos dalies, gerinimas. Manome, kad verta čia susipažinti su svarstymais apie naujų kaimo gyvenviečių kūrimo eigą ir problemas bei pastangas išlaikyti užtektinai žmonių kaime žemės gėrybėms kurti. Kitame numeryje pažvelgsime į kaimo ekonominius bei darbo aspektus.

Galima būtų ginčytis, ar ekonominiai, ar ideologiniai motyvai nulėmė nutarimą naikinti vienkiemius ir jų vieton kurti didesnius, miesto tipo telkinius. Nuo 1967 m. vykdomas gana intensyvus centrinių ir šalutinių gyvenviečių kolūkiuose bei tarybiniuose ūkiuose kūrimas. Teoretiškai, tokios gyvenvietės turėtų suvienyti geriausius kaimo ir miesto aplinkos elementus. Be sodybinio sklypo, kaimietis tokioje gyvenvietėje turi modernų butą-gyvenamąjį namą su centriniu vandentiekiu ir kanalizacija; jo gyvenvietėje yra reikalingiausios kultūrinės-buities įstaigos—vaikų darželis ir lopšelis, mokykla, kultūros centras, kitos buitinio aptarnavimo įstaigos, ūkio administracinis centras. Tokiu būdu, sovietų teoretikai mano, kad turi išnykti skirtumas tarp kaimo ir miesto aplinkos bei kultūros net ir darbo pobūdžio prasme. O ekonomistai mano, kad tokių gyvenviečių kūrimas yra ekonomiškai naudingas (pvz., kaimą elektrifikuoti yra pigiau, kai gyventojai gyvena kompaktiškai) ir, svarbiausia, geros buitinės sąlygos turėtų prilaikyti žmones nuo kėlimosi į miestą. Reikia pasakyti, kad gyventojai minėtų patogumų ir patarnavimų bei valstybinių ekonominių paskatų pasėkoje į tokias gyvenvietes keliasi be pasipriešinimo. Yra net teigimų, kad šiandieną kaimo gyvenvietės kai kur turi net didesnę trauką už miestą.

Per paskutinį dvidešimtmetį vyko smarkus kolūkių stambinimas. Iš 1960 m. buvusių 1915 kolūkių 1979 m. liko tik 779. Tuo būdu dabar vienam kolūkiui vidutiniškai tenka apie 4,000 hektarų žemės. Tokių dvarų dydžio vaizdą galime susidaryti, prisiminę, kad Lietuvoje šiandiena yra maždaug tiek pat parapijų, kiek ir kolūkių. Šiuose dideliuose dvaruose kuriamos centrinės ir šalutinės gyvenvietės. Atseit, per paskutinį dvidešimtmetį Lietuvoje vyko žemės ūkio gamybos koncentracija į vis didesnius vienetus ir tuo pačiu gamybos valdymo centralizacija. Didelių miesto tipo gyvenviečių statyba dalinai yra tų gamybos procesų koncentracijos ir centralizacijos išdava. Ar ekonominiu požiūriu našiam, supramonintam žemės ūkiui yra būtina turėti koncentruotas gyvenvietes yra bent abejotina, kaip rodo, sakysim, aukštai išvystyto žemės ūkio pavyzdžiai laisvos rinkos šalyse. Todėl, sovietinėje santvarkoje į centralizuotas gyvenvietes galima žiūrėti ir kaip į ideologinį fetišą, kaip įsistebeilyjimo į centralizmą ir planavimą išdavą. Tai gali daug kainuoti, jei kada ateis laikas iš pagrindų vėl perorganizuoti žemės ūkio gamybą, ypač decentralizacijos linkme.

Kaip ten bebūtų, faktas, kad jau tik mažuma vienkiemių beegzistuoja ir jų pabaiga ne už kalnų. Kaip toli šis vyksmas yra nuėjęs ir kokios jo pagrindinės problemos, svarsto žinomas agronomas, dar nepriklausomos Lietuvos auklėtinis bei svarbus pareigūnas sovietiniais metais (ministeris, mokslininkas) Vytautas Vazalinskas. Jo kiek sutrumpintos pastabos paimtos iš 1982 m. rugsėjo 5 d. *Tiesos,* (straipsnio antraštė—*Akiračių* redakcijos). Antras straipsnis svarsto kėlimosi iš kaimo į miestą problemą. Lietuvoje manoma, kad šios problemos sprendimas priklauso nuo geros buitinės aplinkos kūrimo, ekonominių paskatų ir atatinkamo auklėjimo metodų naudojimo. Šio straipsnio autorius Stasys Vaitekūnas yra Vilniaus universiteto docentas. Jo straipsnis, pasirodęs 1982 m. rugpjūčio 15 d. *Tiesoje*, čia pateikiamas nežymiai sutrumpintas. (antraštė—irgi *Akiračių* red.).

VIENKIEMIŲ MAŽĖJIMO METAI

Kaimo gyvenviečių kūrimas buvo ir yra svarbus mūsų respublikai. Vystydami stambų socialistinį žemės ūkį, turime iš pamatų pertvarkyti paveldėtą vienkieminės sistemos išsklaidytą kaimą. Patyrimas visiškai patvirtino, kad žemdirbių sutelkimas gyvenvietėse yra didžiausios reikšmės veiksnys ir žemės ūkio gamybai vystyti, ir kaimo gyventojų socialiniams, kultūriniams-buitiniams reikalams spręsti, šiuolaikiniam kaimo žmogui tinkamoms gyvenimo sąlygoms sudaryti, darbo jėgai įtvirtinti.

TSKP CK gegužės plenumas ypač pabrėžė kaimo socialinio pertvarkymo, kaip Aprūpinimo maisto produktais programos organiškos dalies, uždavinius, nustatė, kad gyvenamoji ir kultūrinė-buitinė statyba kaimo gyvenvietėse turi būti vykdoma labai sparčiai, turi būti aprūpinama statybinėmis medžiagomis ir konstrukcijomis, jai galima panaudoti dalį miestų statyboms skiriamų lėšų ir statybinių organizacijų pajėgumų, kad tokiai statybai ekonomiškai silpnuose kolūkiuose bus skiriamos valstybės biudžeto lėšos.

Kaimo gyvenviečių kūrimu respublikoje visą laiką buvo daug rūpinamasi. Panaudojant sąjunginės vyriausybės sudarytas palankias sąlygas ir teikiamą paramą, per pastaruosius 15 metų kaimo gyvenvietėse pastatyta apie 130 tūkstančių namų-butų, iš jų 93 tūkstančiai—o tai beveik trys ketvirtadaliai—individualių ir kooperatinių namų. Likusieji pastatyti kolūkių, tarybinių ūkių ir žemės ūkio organizacijų lėšomis. Vienkiemių per tą laiką sumažėjo 91 tūkstančiu.

Visa tai smarkiai pakeitė kaimo struktūrą. 1967 metais tebedominavo vienkiemiai, o gyvenvietėse buvo vos apie 35 proc. visų kaimo namų-butų. Dabar jose yra apie du trečdaliai kaimo gyvenamųjų patalpų, o vienkiemių dalis sumažėjo maždaug iki trečdalio. Tuo pačiu metu išsiplėtė ir kaimą aptarnaujančių įstaigų, įmonių tinklas, gyvenvietėse pastatyta ir įrengta nemaža mokyklų, darželių-lopšelių, kultūros namų, medicinos įstaigų, krautuvių, valgyklų, asfaltuota ir apšviesta daug gatvių, daug kur yra vandentiekis, kanalizacija.

Tuo, kas pasiekta, padaryta, galima teisėtai pasidžiaugti. Tačiau kaimo gyvenviečių kūrimas ir kultūrinio-buitinio aptarnavimo organizavimas savo tempais ir pobūdžiu dar atsilieka nuo bendrojo respublikos vystymosi lygio ir nuo žemės ūkio gamybos tolesnio augimo poreikių.

Ūkių, turinčių suformuotas komplekssines gyvenvietes, dar nedaug. Dauguma jų, galima sakyti, kol kas tik pusiaukelėje—yra pasistatę gyvenvietėse tik dalį šiuolaikinių gyvenamųjų namų, išsprendę ne visus aptarnaujančių tarnybų reikalus. Yra dar nemaža ir tokių ūkių, daugiausia iš ekonomiškai silpnųjų, kurių gyvenvietėse maža gyvenamųjų namų, nėra kur apgyvendinti naujai įdarbinamų žmonių, trūksta bazės kultūros ir buities įstaigoms.

Deja, pastaruoju metu gyvenviečių statyba nespartėjo, o svarbiausioje srityje—gyvenamųjų namų—netgi sulėtėjo. 1975-1977 metais kaimo gyvenvietėse kasmet statydavome maždaug po 10 tūkstančių namų-butų, iš jų daugiau kaip 7 tūkstančius individualių ir kooperatinių, o 1980-1981 metais iš viso tepastatyta po 7 tūkstančius namų-butų, iš to skaičiaus po 4,2—4,5 tūkstančio individualių ir kooperatinių. Ypač sumažino individualių namų statybą Mažeikių, Plungės, Šakių, Šalčininkų, Šilalės, Tauragės, Trakų rajonai.

Geriausių rezultatų gyvenviečių statyboje pasiekusių rajonų ir ūkių patirtis rodo, kad reikia tikrai gilaus supratimo, jog gyvenviečių statyba, taigi ir partijos bei vyriausybės visokeriopai remiama individuali statyba, yra pirmaeilis uždavinys, svarbi ūkių vystymosi sąlyga. Šiam reikalui neturi būti gailima nei ūkių vadovų pastangų ir darbo, nei statybos limitų, lėšų, medžiagų, nei visokeriopos pagalbos įteisinant, finansuojant, kom-

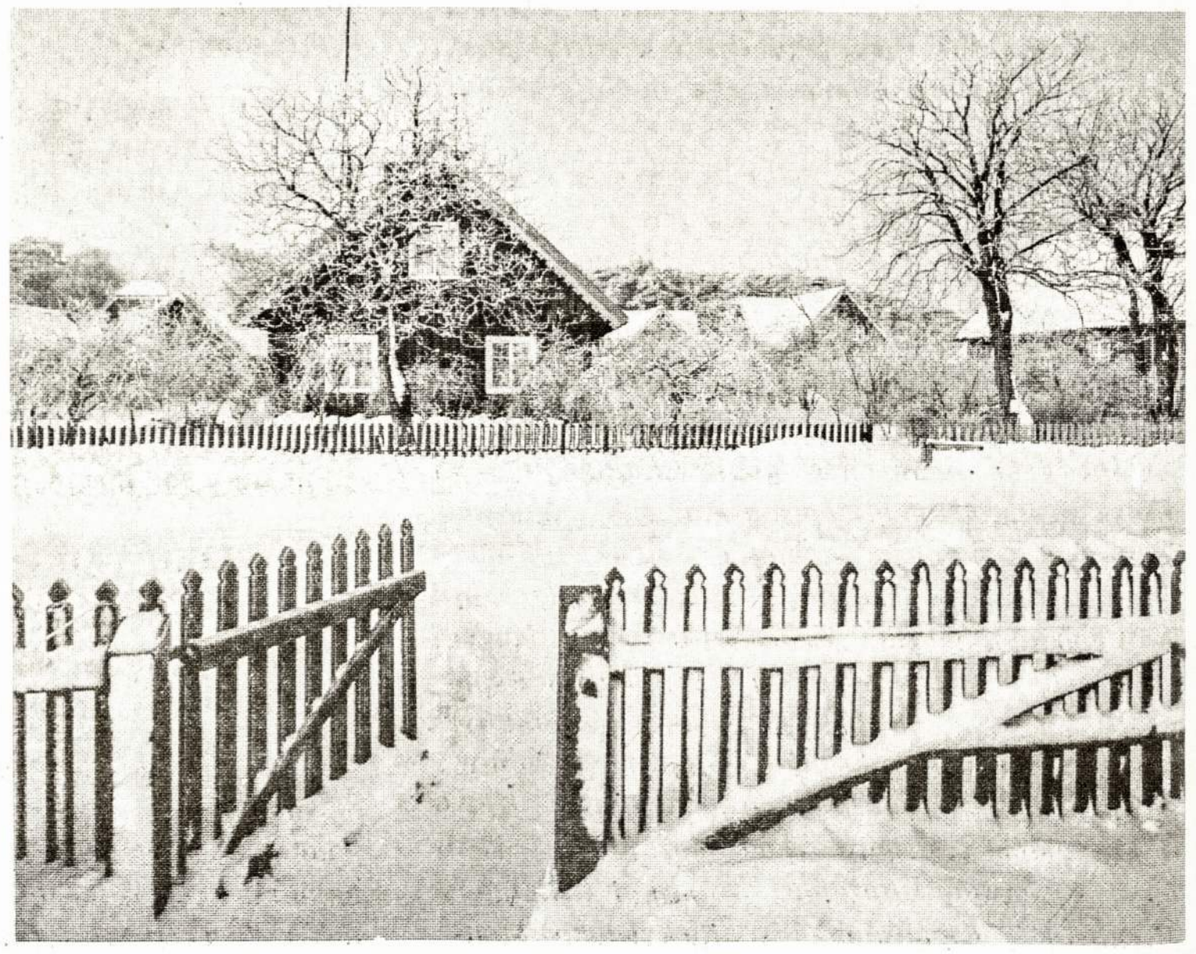

Senieji vienkiemiai . . .

plektuojant medžiagas ir įrangą besistatantiems namus. Gaila, kad ne visur tai suprantama ir įvertinama. Galima rasti ūkių, kur vadovai ir statybininkai vengė visa jėga įsijungti į gyvenviečių statybą, o individualių namų statybą bevelijo traktuoti kaip privatų kolūkiečių ar tarybinių ūkių darbininkų ir antraeilį ūkiui reikalą. Negana to, neretai pasitaikė, kad nei patys ūkio vadovaujantys darbuotojai buvo įsisavinę, nei kolūkiečiams ar tarybinių ūkių darbininkams kaip reikiant išaiškinę naująsias ūkiams ir individualiems statytojams nepaprastai palankias sąlygas: ilgalaikis kreditas visai statybos vertei, kurio tik pusę grąžina namą su ūkiniu pastatu gavęs statytojas, o antrąją pusę apmoka valstybės biudžetas arba ūkis, jeigu jis yra ekonomiškai stiprus. Pravartu pastebėti, kad ir kai kurie rajonų žemės ūkio valdybų darbuotojai nesiėmė priemonių žemės ūkiui taip reikalingų gyvenviečių, namų statybai plėsti ir spartinti, o eikvojo savo energiją, siekdami kaip nors individualių gyvenamųjų namų statybos planus sumažinti.

Vertinant apsirūpinimą ir poreikius, kai ką suklaidina mechaniškai suskaičiuoto viso kaime esančio gyvenamojo ploto duomenys, pagal kuriuos išeina, kad jo yra daug, kad vienam kaimo gyventojui to ploto yra daugiau negu jo tenka miesto gyventojui. Bet juk reikia turėti galvoje, kad labai didelė kaimo gyvenamojo ploto dalis (maždaug 50-55 proc.) yra vienkiemiuose, kaimavietėse, dvarvietėse, taip pat ir gyvenvietėse esančiuose senuose, šimtmečio pradžioje ir dar anksčiau statytuose arba tuoj po karo paskubomis surėstuose pastatuose. Ši gyvenamojo fondo dalis dažniausiai yra bloga, neturi jokių patogumų, daug jos išsklaidyta nuošaliose vietovėse, žodžiu, ji neatitinka šiuolaikinių reikalavimų. Todėl kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose, svarbiausia—jų centrinėse gyvenvietėse praktiškai gyvenamojo ploto dar labai trūksta.

Pirmoje eilėje dabar butų trūksta, vadinasi, reikalinga ir namų-butų statyba norinčioms savarankiškai įsikurti ir turėti pagalbinį ūkį jaunoms šeimoms, atvykstantiems į ūkius iš mokyklų ir grįžtantiems iš karinės tarnybos žemės ūkio specialistams, mechanizatoriams ir kitiems kvalifikuotiems darbininkams, švietimo, kultūros, aptarnavimo darbuotojams.

Per pastaruosius 15 metų besikeliantys iš vienkiemių pasistatė 54 tūkstančius individualių ir kooperatinių namų-butų. Tai 42 proc. visos gyvenamosios statybos kaimo gyvenvietėse. Ir toliau vienas svarbiausių, turinčių socialinę, politinę, ekonominę reikšmę, uždavinių yra gyventojus perkelti iš vienkiemių į gyvenvietes. Šiuo metu respublikoje dar yra apie 130 tūkstančių pavienių vienkiemių ir apie 40 tūkstančių sodybų, išsidėsčiusių grupėmis senose kaimavietėse, prie gamybos centrų. Kaip rodo tyrimai, nemaža vienkiemių, esančių netoli gyvenviečių ir prie gerų kelių, turinčių gerus trobesius ir produktyvų pagalbinį ūkį, netrukdančių sudaryti intensyviam visuomeniniam ūkiui reikiamus žemių masyvus, nebūtina artimu laiku skubėti nukelti. Tačiau didžioji vienkiemių dalis—apie 60-70 procentų arba iš viso respublikoje apie 100 tūkstančių—priskirtina pirmoje eilėje keltinų kategorijai, nes jie trukdo melioravimo darbams, sėjomainų įgyvendinimui, žemdirbystės intensyvinimui, sodų, kultūrinių pievų ir ganyklų įrengimui, arba jų trobesiai seni, yra toli nuo gyvenviečių ir viso kultūrinio-buitinio aptarnavimo. Ten dažniausiai ir vienkiemių šeimininkai gyventi nebenori. Iš ten ir didžiausia jaunimo migracija į miestus.

Kad šiuolaikiniuose butuose būtų iki 1990 metų apgyvendinti demografų numatyti žemės ūkio gamybai ir jos aptarnavimui reikalingi kaimo gyventojai (1,1 milijono žmonių), reikėtų kaimo gyvenvietėse pastatyti dar maždaug tiek namų-butų, kiek buvo pastatyta 1967-1981 metais, tai yra 130-140 tūkstančių, iš jų apie 70-80 tūkstančių individualių ir kooperatinių.

Žinoma, reikėtų, kad gyvenamųjų namų statybos mastą lemtų visų pirma rajonų ir ūkių iniciatyva, pastangos kuo geriau ir greičiau įvykdyti ir viršyti dabartinės statybos apimtis (ko, deja, daugelyje rajonų trūksta), bet svarbu spręsti ir kai kuriuos organizacinius klausimus. (. . .)

Patirtis rodo, kad nemaža kolūkiečių ir tarybinių ūkių darbininkų, ypač iš kaime vis gausėjančių pagyvenusių žmonių tarpo, nesiryžta imtis tokios statybos, matydami, kaip iš esmės palikti patys sau statytojai, kad ir suteikus kai kurią pagalbą, susiduria su daugybe sunkumų, komplektuodami medžiagas ir įrangą, privačiai samdydami statybininkus ir t.t. Reikėtų, kad ūkiai, kuriuose statomi namai, kuo labiau statybų rūpesčius perimtų ant ūkio administracijos pečių.

Individualių namų statyba, kaip žinoma, gan gerai aprūpinama pagrindinių medžiagų—plytų, cemento, medienos, stogo dangos — fondais per vartotojų kooperaciją ir tarpkolūkinių statybos organizacijų susivienijimą su Alytaus kombinatu. Tik reikėtų, kad šios medžiagos būtų laiku pristatytos ir panaudotos pagal paskirtį. Kur kas blogesnė padėtis yra su šildymo, santechnikos, elektros įranga, dažais ir kitomis apdailos medžiagomis. Šių medžiagų ir įrangos gaunama per mažai ir nereguliariai. Tuo šias medžiagas ir įrangą planuojančios, gaminančios ir tiekiančios organizacijos turi kaip reikiant susirūpinti.

Koregavimo prašosi ir statybų paskirstymas ūkiams. Kaip rodo Radviliškio, Jurbarko, Ignalinos ir kitų rajonų duomenys, stipriuosiuose ūkiuose pastarajame penkmetyje namų-butų buvo statoma 2-2,5 karto daugiau negu ekonomiškai silpnesniuose. Todėl stiprieji ūkiai paprastai gyvenviečių formavimu yra gerokai toliau pažengę. Suprantama, silpnesniuose ūkiuose gyvenamoji statyba vyko lėčiau ne todėl, kad čia butų poreikis mažesnis, o kad šie ūkiai mažiau lėšų ir jėgų galėjo skirti visuomeninei butų statybai, mažiau galėjo suteikti pagalbos individualiai namus besistatantiems. Dabar atsiliekantieji ūkiai šiuo požiūriu turėtų kuo greičiau pasiekti vidutinį lygį, o toliau ir priartėti prie pirmaujančių.

Visokeriopai skatindami ir remdami gyvenviečių, namų-butų statybą ekonomiškai silpnuose ūkiuose, gerindami juose buitines-kultūrines sąlygas, padėdami įtvirtinti kadrus, tuo pačiu panaudosime pačią efektyviausią priemonę jų gamybiniam ir organizaciniam atsilikimui įveikti, o tai turės didelę reikšmę vykdant TSRS aprūpinimo maisto produktais programos iškeltus respublikai uždavinius.

Vytautas Vazalinskas

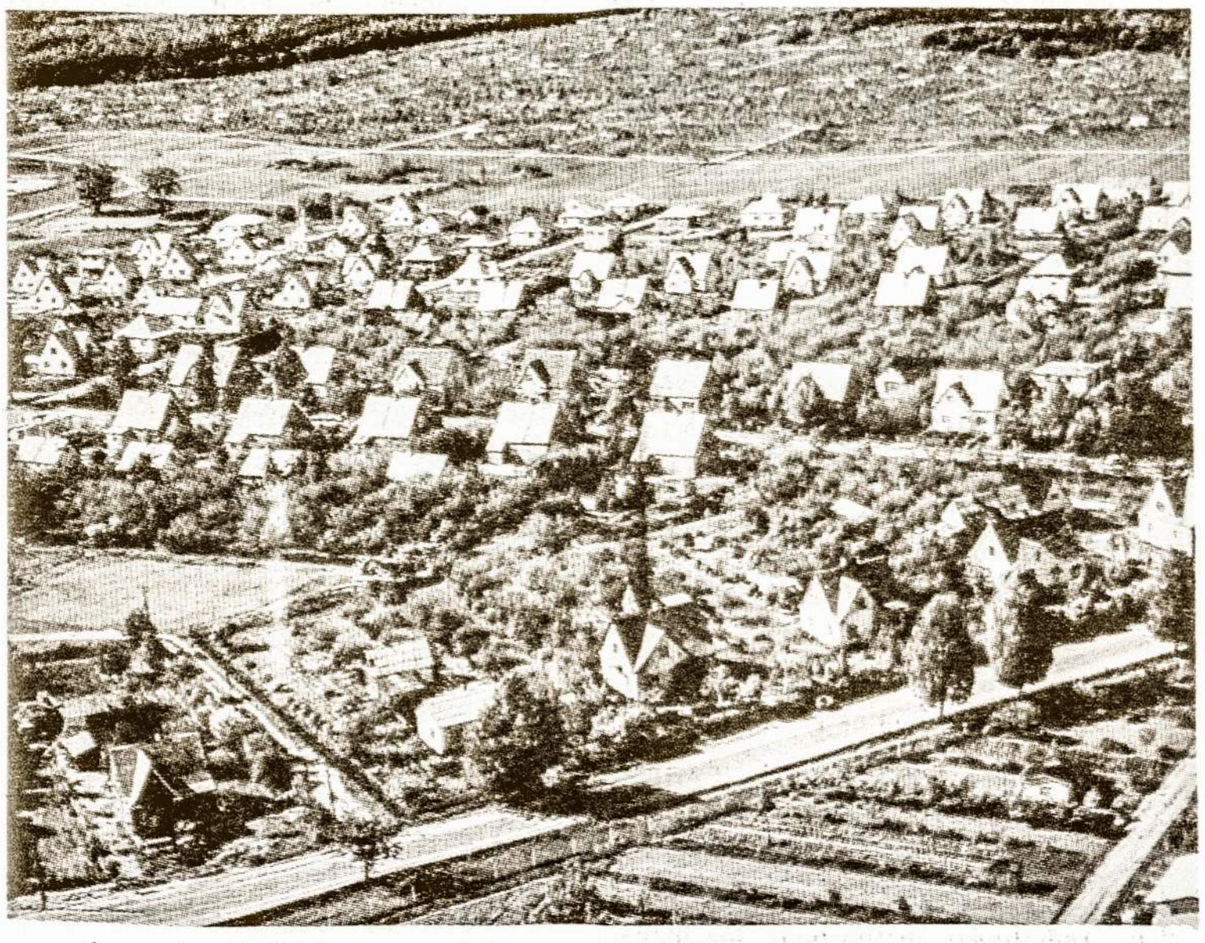

. . . ir naujos kolūkių gyvenvietės

KAIMIEČIŲ RETĖJIMO METAI

Kiekvienas kaimo pertvarkymo etapas turi savo svarbiausius uždavinius ir aktualiausias problemas. Šiandien kaimo vystymąsi ir gyvenviečių ugdymą lemia visų pirma kaimo gyventojų skaičius. Todėl neatsitiktinai visiems kyla klausimas: ką daryti, kad kaimui užtektų žmonių, kvalifikuotų žemdirbių ir specialistų.

Devintajame penkmetyje mūsų kaimas kasmet netekdavo vidutiniškai apie 25 tūkstančius žmonių, kurie tęsdavo mokslą miesto aukštosiose, specialiosiose mokyklose, įsidarbindavo gamyklose, statybose. Dešimtajame penkmetyje šis skaičius išliko beveik nepasikeitęs, tuo tarpu gyventojų buvo jau gerokai mažiau, o demografinė jų struktūra pablogėjusi. Nors ateičiai prognozuojami kuklesni kaimo gyventojų mažėjimo tempai, bet dėl objektyvių priežasčių jie gali išlikti gana spartūs.

Gyventojų mažėjimas kelia naujų problemų dėl kaimo gyvenviečių dydžio ir darbo rankų ūkiuose. Prieš keletą metų buvo manoma, kad centrinėje gyvenvietėje gyvens vidutiniškai iki 800 ir dar daugiau žmonių. Dabar, kai patikslinta kaimo gyventojų skaičiaus prognozė, aiškėja, kad tokio dydžio bus tik dalis gyvenviečių, o kitos išliks mažesnės, nes likusieji vienkiemiai centrines gyvenvietes papildys nežymiai. Tiesa, dabartiniame etape ir artimiausioje perspektyvoje į jas kelsis žmonės iš smulkių, neplėstinų kaimų. Galbūt šis procesas vystysis ne per sparčiai, nes dalį lėšų ir darbo jėgos racionaliau sutelkti kaimo socialiniam vystymui, tuo labiau, kad ir TSKP CK gegužės plenumas įpareigojo „rasti papildomų lėšų negamybinei statybai kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose . . . "

Galima pagrįstai pasidžiaugti ta kelio atkarpa, kuri nueita likviduojant vienkiemių sistemą. Maždaug per 15 metų nukelta apie 132000 vienkiemių. Tai reiškia, kad dešimtys tūkstančių žmonių pagerino savo gyvenimo sąlygas. Be socialinio, pasiektas ir didžiulis ekonominis efektas, kurį kaip reikiant įvertinti šiandien dar nėra lengva. Bet jau dabar matome didelius, gerai sutvarkytus sėjomainų laukus, numelioruotų ganyklų, masyvus, daug ūkių vidaus kelių.

Praeis kiek laiko, vienkiemiai taps retenybe, t.y. liks tik tie, kurie turi istorinę, etnografinę, ar kitokią vertę arba netrukdo žemės ūkio gamybai – pamiškėse, paežerėse, pakelėse. Tokių vienkiemių pastatai, kaip įtikina patirtis, galėtų likti ir tarnauti socialiniams kolūkiečių reikalams. Todėl dabar verta pagalvoti, kaip juos kuo geriau panaudoti. Dalis vienkiemių galėtų tikti kaip laikini būstai, ypač per sėją ir derliaus nuėmimą. Ten galima apgyvendinti ir sezoninius darbininkus bei talkininkus, kurių ateityje turėtų vis daugėti. Be to, didėjant rekreacijos poreikiams, vienkiemiai ar jų grupės gali pasitarnauti poilsiautojams, žvejams, medžiotojams. Reikėtų tik surasti gerus šeimininkus. Kai kurių ūkių vadovai linkę tvarkytis taip, kad ūkiai iš to gautų

(tęsinys sekančiame psl.)

BE KAUKĖS

arba trečiafrontininkų kelionės galas

Mes jau „Priekalo“ No 7 rašėme apie visišką buvusiųjų trečiafrontinikų pakrikimą. Dabar jau nebe apie pakrikimą reikia kalbėti, o apie dvokiantį srutiną, kuris atsirado buvusių trečiafrontinikų vietoj. Jų kelionės galas, be labai mažų išimčių, pasirodė toks pat, kaip ir buvusiųjų keturvėjinikų galas: taip neseniai da pretendavusieji i proletarinius rašitojus, neva priėmusieji ištisą Tarptautinių revoliucinių rašitojų platformą, /1/ trečiafrontinikų šulai dabar jau atsidurė dvokiančiam fašistų srutine arba socialfašistų mėšline. Aš čia nekalbėsiu apie tuos trečiafrontinikus, kuriuos del jų žvalgibiškos, aferistinės ir apskritai tamsios praeities priversti buvo neva pašalinti iš savo tarpo patis trečiafrontinikai—apie visus tuos Kielas, Butkų Juzes ir jiem panašius. Nekalbėsiu ir apie nuolatinius geltonosios fašistinės spaudos bendradarbius Šimkus—Pakštirankas. Aš čia paimsiu tik tuos, kurie neseniai da stovėjo priešakij neva liuosųjų nuo tų elementų trečiafrontinikų, neva revoliucinių trečiafrontinikų.

Imame vieną „revoliucingiausių“ trečiafrontinikų šulų—Br. Railą (Ragailą). Neseniai da jis labai „kairiai“ kalbėjo ir piškino:

. . . už viską labiau man patinka
protesto mitingai, streikai ir barikados!

O dabar nutupė geltonose fašistinėse „Bangoe“, Griciaus redaguojamose. Jis gatavas buvo parsiduoti ir kam nors kitam. Tai ne jo kaltė, kad jo ten nenorėjo pirkti. Gatavas buvo rašit ir i komunistinę Amerikos spaudą, jei jam už tai . . . gerai užmokės. Gatavas buvo net ir Sovietų Sąjungą apdovanot savo „talantais“ ir apskritai „dirbt revoliucijai“, bet reikalavo už tai, kad jam Sovietų Sąjunga suteiktų „padorias givenimo saligas“, t.i. gerai užmokėtų. Bet komunistai neperka už pinigus tokių „talantų“, o Sovietų Sąjungai tokie „specai“ nereikalingi. Tada jis galutinai „nusivilė“ darbinikų klesa ir proletarine literatura ir atsisojo i aiškias fašistines pozicijas. Dabar jis, prisidengęs Jurgio Lengvenio slapivardžiu, kaip kitas panašus Alijošius, kadaise „labai kairus“ keturvėjinikas, rašo „Bangose“ fašistinius laiškus iš kaimo. Tik jei Binkis anais „geresniais laikais“ sugebėjo isigit dvarą, tai šiam jo draugui darbartiniais sunkiais ekonominio krizio laikais lieka tik trupinius rinkti nuo turtingo Smetonų, Gricių ir kitų smetonlaižių stalo. Mažai padės jam ir ura-patriotiški šauksmai, panašus i šiuos („Bangų“ No 32):

„Jei Vilnius—Lietuvos širdis, tai Klaipėda—Lietuvos plaučiai, teikią naujo oro. Jei Vilniaus mes dar neturim, tai juo labiau stiprinkim ir kovokim del to, ką jau turime. Isisamoninkime šį vertingą šukį: „Už jurą ir Klaipėdą!“

Bet dabar ir už tokius „vertingus šukius“ buržuazija mažai moka, o proletariatas su didžiausiu pasibiaurėjimu atmeta tokius niekšus.

O va kitas trečiafrontinikų šulas—Cvirka. Jis, nabagas, parsidavęs už kelis šimtus litų tam pačiam Griciui, dabar „gailisi“ savo „nekaltibę“ praradęs, bet daugiau kaltina Gricių, kaip save. Esą jis, Cvirka, nieko tokio baisaus nepadaręs: tik vieną kitą kartą, givendamas labai vargingai, gavo iš „Bangų“ redaktoriaus fašisto Griciaus draugišką paskolą“. Vėliau už tai mandagiai pasiulita jam buvo atidirbt, ir Cvirka pasiuntė „Bangoms“ savo apisaką „Medžiotojas“, kuri ir tilpo „Bangų“ No 1 ir 2. Pavasarį, kada Cvirka, budamas Paryžiuj visai be skatiko sėdėjo ir neturėjo kuo i Lietuvą sugrįžt, vėl „stebuklingu budu“ atsiliepė jo gerasis globėjas Gricius ir pasiuntė jam 300 litų su saliga atidirbti „Bangose“. Parvažiavęs Lietuvon, Cvirka išvertė vieną Bernavičiaus apisakaitę ir pasiuntė ją kaipo savo kurinį, su savo slapivardžiu (Pavilionis) Griciui. Gricius patalpino ją „L. Aide“. Kartu Cvirka dėjosi ir tada labai „kairiu“. Viskas butų gerai ėję, bet tas nedorasis Gricius, arba koks jo draugas, ėmė ir pasiuntė minimos apisakaitės rankraštį „Kulturos“ redakcijon, Radžvilai-Korsakui, ir „Socialdemokratas“ paskelbė, kad Cvirka, prisidengęs slapivardžiu, bendradarbiauja „L. Aide“ ir net padarė plagiatą. Kada tai iškilo aikštėn, Cvirka išpradžių užsiginė, sakė, kad tai esąs melas, šmeižtas, bet prispirtas prie sienos, prisipažino sugriešijęs, ir pasižada daugiau niekad nebegriešiti: ne tik nebeit daugiau gulėt su Gricium, bet net iš tolo su juo nesusitikt, nes jis esąs toks nedoras, toks nedoras! Jis sakėsi geras esąs, doras, pažangus, o pasirodė—fašistas . . . Ne, su tokiu niekad daugiau Cvirka neturėsiąs

KIENO KARTUVĖS PAKORĖ „TREČIĄ FRONTĄ“?

Pereitame *Akiračių* numeryje pradėjome ciklą straipsnių apie *Trečio fronto*—vieno įdomesnių nepr. Lietuvos kultūrinio gyvenimo reiškinių—gimimo ir mirties aplinkybes.

Šiame numeryje spausdiname komunistų vadeivos V. Kapsuko str. „Be kaukės“, pasirodžiusį Maskvoje leistame *Pergalės* žurnale 1932 metais. Straipsnį spausdiname taip, kaip jis buvo atspausdintas originale (t.y. Kapsukui būdinga rašyba). Jį palydime Br. Railos komentarais ir Br. Vaškelio pastabomis. Kaip ir praeitą kartą, skaičiai tekste tarp įstrižinių skliaustelių (pvz., /3/) yra nuorodos į Br. Vaškelio pastabas.

Akiračių red.

. . . METAI

(atkelta iš 5 - to psl.)

papildomų pajamų.

Jau aišku, kad centrinės gyvenvietės taps ne tik svarbiausiais kaimo gyventojų aptarnavimo centrais, bet ir reikšminga agropramoninio komplekso grandimi.

Kiek žmonių gyvens gyvenvietėje, be abejo, priklauso nuo kiekvienos gyvenvietės konkrečių sąlygų. Tačiau įdomu pastebėti, jog kai kurie demografai teigia, kad netgi 500 žmonių gyvenvietė jau gali vystytis savarankiškai. Tai, žinoma, nereiškia, kad gyventojų migraciją galima palikti savieigai.

Normalu, kad dalis kaimo gyventojų persikelia į miestus. Bėda, kad neretai išvykstantieji savo pavyzdžiu užkrečia ir žmones, kurie galėtų gyventi ir dirbti kaime, tuo labiau, kad jie ten reikalingi. Antra vertus, kaimo žmonių išvykimą veikia ir objektyvios priežastys.

Kol mieste bus laisvų darbo vietų, tol kaimo gyventojai jas užiminės. Todėl būtina galvoti, ką daryti kaime, kad jame būtų platesnis darbų ir specialybių ratas, kad tie darbai būtų pąstovūs ištisus metus, teiktų ir pasitenkinimą, ir materialinę naudą.

Kaimo žmogus, dirbantis laukininkystėje labiau užimtas per sėją ir derliaus nuėmimą. Kitu laiku jis yra laisvesnis ir mielai pasidarbuotų, jei atsirastų palankios sąlygos. Kai kurie ūkiai jau bando diegti verslus. Nauda ir ūkiui, ir kolūkiečiams, tuo pačiu ir valstybei. Patenkinti būna ir miestiečiai, pirkdami gražiai kolūkyje nupintus baldus, įvairius siuvinius, kad ir nesudėtingus, bet namams būtinus rakandus.

Kai užsimenama apie verslus, dažnas galvoja, kad tai lyg ir kažkokie ypatingi gaminiai, reikalaujantys daug sugebėjimų ir išmonės. Tačiau yra daug darbų, kuriuos kolūkiams galėtų pasiūlyti ir miesto įmonės—surinkti įvairias detales, gaminti įpakavimo dėžes, kai kuriuos siuvinius ir panašiai. Daugelis šių daiktų gali būti pagaminti iš anksto, jie nereikalauja nepertraukiamos gamybos, gali būti sukaupti nemažais kiekiais.

Mieste yra daug namudininkų. Kodėl jų negali būti kaime? Pagaliau ar žemės ūkio produkciją, patenkančią į mažmeninę prekybą, visais atvejais būtina rūšiuoti ir fasuoti mieste? Jei tai darytų patys žemdirbiai, padidėtų jų užimtumas, tuo pačiu sumažėtų darbuotojų poreikis mieste.

Verslai—tik vienas būdų mažinti neracionalią kaimo gyventojų migraciją. Esminę įtaką turi ir aptarnavimo sferos lygis, ir tai, kaip tenkinami kaimo gyventojų paslaugų poreikiai. Kas tiesa, tai tiesa—kaimas niekada negavo tiek paslaugų, kiek jų gauna dabar. Tik svarbu, kad žemdirbiai būtų aptarnaujami geriau, kad būtų tobulinama aptarnaujančių įstaigų struktūra, išdėstymas. Deja, pasitaiko, kad, pastačius mokyklą, kaime trūksta parduotuvės ar ambulatorijos. Kai trūksta vienos, bet svarbios kasdieninio aptarnavimo įstaigos, ir kitos praranda savo reikšmę.

Aptarnavimas kaime dažniausiai nukenčia dėl to, kad ši sfera priklauso įvairioms ministerijoms ir žinyboms. Laikas galvoti, kaip tokius barjerus įveikti.

Pasirinkti jaunam žmogui gyvenimo kelią daug padeda mokykla. Kaimo mokykla turi paruošti žemę mylintį žmogų. Ar viską ji šiuo atžvilgiu padaro? Sunku atsakyti vien tik teigiamai, nes tik maža dalis kaimo abiturientų pareiškia norą dirbti žemės ūkyje.

Dar visai neseniai neįsivaizdavome netepaluoto traktorininko. Galvojome—blogas mechanizatorius, jei nemurzinas, atseit bijo prie mašinos prisiliesti.

Šiandien nebesistebime dirbančiais uniformuotais traktorininkais ir spalvingais, rūpestingai prižiūrimais mechanizmais. Laikas imti galvoti, kad šiuolaikiniame žemės ūkyje turi dirbti ir aukštesnio išsimokslinimo žmonės, nes traktorininkas, neišmanantis apie agrotechniką ar agrochemiją, negali duoti tos naudos, kokios iš jo laukiama šiuolaikiniame ūkyje. (. . .)

Antra vertus, nereikėtų kaltinti vien kaimo mokyklos. Yra profesinio orientavimo kabinetai, be kurių dabar tikrai nelengva būtų susiorientuoti specialybių okeane. Kodėl kaimo vaikai traukia į miestą? Sunku patikėti, kad keliolikos kartų kaimiečių vaikai staiga prarado meilę kaimui, kurio autoritetas yra didelis ir jo prestižas nuolat auga!

Visiškai neblogai, jei vienas vaikas gyvena mieste, o kitas pasilieka kaime. Kretingos rajono K. Požėlos kolūkio pirmininkas S. Mažeika tvirtina, kad kaimas turi jau realią trauką. Dėl to ir kai kurie klaipėdiečiai persikėlė į kolūkį, kur surado geras buities sąlygas, sveiką klimatą. Daugėja žmonių, dirbančių mieste, bet gyvenančių kaime. Tuo tarpu profesinis orientavimas kol kas vienpusiškas, dažniau žiūrima, kaip geriau mokyklai, o ne liaudies ūkiui. Gal būtų tikslingiau, jei už profesinį orientavimą būtų atsakingas ir Darbo komitetas, kuris tiesiogiai reguliuoja darbo jėgos pasiskirstymą, žino šios jėgos perspektyvinius poreikius. (. . .)

Stasys Vaitekūnas

reikalų, net ir paskolų nuo jo neimsiąs! Bet kas gi gali tikėt tokiems Cvirkams, kad ir jie kažin-kaip muštųsi i krutinę ir prisižadėtų daugiau nebegriešit ir kukliai givent, be parsidavinėjimo buržuaziniai-fašistinei spaudai, kad ir jie rašinėtų labai „revoliucines" eiles apie ginklus, giljotinas, peilius ir buržujų galvų kapojimą, elektros kedes ir pragaro mašinas senajai buržuazijai Europoj ir t.p. /2/

Veltui jo pastangos. Revoliuciniai darbinikai ir jų rašitojai—ne geltonsnapiai viščiukai, prie kurių galima butų tokiu budu prisimeilint. Lietuvos revoliuciniai darbinikai nieko bendro negali turėti su tokiais rašitojais, kurie šiandie dedasi dideli revoliucionieriai esą, o rit beldžiasi i fašistinių tik nusidažiusių „opozicijos" spalvom, „L. Žinių" duris (Cvirka pirmas i jų duris pasibeldė), porit susiriša su valdančiais fašistais, o kada tai išeina aikštėn, vėl brukasi prie revoliucinių darbinikų. Čia jau nebegali atskirti, kur pasibaigia ištižusis, beprincipinis inteligentas, parduodantis savo „talantą" tam, kas už jį užmoka, ir kur prasideda gudri žvalgibos ranka, veikianti per visokius Gricius, Tumus ir ivairias literaturinio ir meninio darbo prostitutes.

Panašiais i Railos ir Cvirkos keliais nuėjo ir daugelis kitų trečiafrontinikų, beveik visi. Pasidrančijo jie, su savo „mėšluotom klumpėm" įsibrovę i miesčioniškos literaturos salonus, pašukavo kaires frazes ir, neradę pritarimo tarp revoliucinių darbinikų (pastarieji reikalauja ne tuščių kalbų, šukavimų, o rimto darbo, darbo masių naudai, tikro pasirižimo kovai, neišsigastant jokių sunkumų), negavę užmokesčio už savo šukavimus, nuėjo jie ten, kur gerai moka, kur jokių idėjų nereikalauja, kur pakanka gražiai paplepėt ir visokių niekų prirašit, kad suteikt tuščio pasitenkinimo nutukusiam buržujui ir aukštam fašistiniam valdinikui, kad pakutent jų atbukusias žemas aistras, kad padėt jiems bent valandėli užmiršt vis labiau siaučiantį ekonominį krizį ir užmigdit samonę tų, kurie labiausia kenčia nuo to krizio. Tai parodo, kad mes teisingai ivertinome tuos šukaujančius ponaičius ir netikėjome jais net tuomet, kuomet jie gatavi buvo pasirašit pačias kairiasias deklaracijas kuomet kaikurie jų net i komunistų partiją veržėsi. /3/ Dabar aišku turi buti visiems, kaip teisingas buvo jiems durių uždarimas ir reikalavimas, kad jie darbais iroditų savo kairumą ir darbo masėms atsidavimą. /4/

Bet štai atsiranda tokių subjektų, kurie už tą supuvusių inteligentų nugrimzdimą fašistinėse srutose kaltina ne juos pačius, o mus, užsienio komunistus ir ipatingai „Priekalą". Jiems priklauso pirmiausia žinomas mums trečiafrontinikų „teoretikas", renegatas /5/ Radžvilas—Korsakas, apie kurį mes nebe vieną kartą jau rašėme. Tas niekšas, taip-pat šliaužiojąs prieš fašistinius „gāliunus" ir paleistas jų iš kalėjimo, rado sau šiltą vietą socialfašistų „Kulturoj". Jis neseniai da taip-pat neva gatavas buvo susirišt su tarptautinių revoliucinių rašitojų organizacija ir priimt jos platformą, o dabar, kaip ir pritinka tikram renegatui, visokiais budais stengiasi koneveikti revoliucinius darbinikus.

Kame gi jis randa savo draugų nudardėjimo pamatinę priežastį? Ji esanti perdideliam trečiafrontinikų kairėjime, iš šalies, t.i. iš Maskvos einančiuose veiksniuose, „iš šalies nustatitose doktrinose", emigracijos itakoj, kuri nieko teigiamo negalinti duot, išskirus „labai radikalias instrukcijas ir tezes". Jis rašo savo straipsnij „Frontui išsisklaidžius", tilpusiam „Kulturos" N 11:

„Jau toji viena tendencija progresivųjį literaturos sajudį „suemigrantinti" iš pagrindų nulėmė to sajudžio tolimesnį bergždumą ir net žlugimą . . . Net ir gaiviausius literaturos bei šiaip idėjinius sajudžius „emigracija" beveik visada dusina, menkina ir, pagaliau, žlugdo . . . Toji klaida (kad buvo žiurėta „iš šalies nustatitų, o ne vidujos dalikų buklės") dar labiau didėjo nuo to, jog i tas doktrinas buvo žiurima kaip i kai kokius kanonus, kurių nevalia peržengti, kurie ira galutinis siekimų idealas ir taritum koks monopolis, kurio etikietės tenustato literaturinio veikimo tikrąjį progresivumą".

Ipatingai didelę rolę trečiafrontinikų žlugime Radžvilas suteikia „Priekalui". Jis rašo:

„Ponų K. Puidos ir J.A. Herbačiausko (žinomų karingų fašistų V.K.) neapikantos žodžiai tiesiog nublanksta, paliginti su tuo puolimu, kurį pradėjo variti ir tebevaro V. Kapsukas, Žalionis ir bendrija prieš progresivųjį musų literaturos sajudį specialiai to sajudžio iššauktame SSRS-e leidžiamam žurnale „Priekale". Patis nepajėgdami duoti nė trupučio tikrai kuribinės literaturos, o apsibrėždami vien nevikusių šukių bei tezių rimavimu ir manidamies tuo sažiningai ivikdą „literaturos partiškumo" dėsnį, šie žmonės griebėsi visokių priemonių, pradedant naiviausia nenuovoka bei demagogija ir baigiant samoningai išgalvotais šmeižtais, norėdami kaip-nors deskredituot aklai jų piršto nesilaikančią musų progresivę literaturą".

Iš esmės Radžvilas da ir dabar bijosi polemizuot su „Priekalu", nes bijosi kad jo argumentai tik da labiau nutrauks kaukę nuo renegatiško jo veido. Jis tik pažimi, kad

„visas tas „Priekalo" vedamas prieš musų progresiviają literaturą ižulus puolimas remiamas girtinu noru išvalit tą literaturą nuo visokių jai svetimų elementų, tiek ideologiniu, tiek personaliniu atžvilgiu, žodžiu, nuo svetimo kvapo".

Pas „Priekalą" esą pasireiškusi prie trečiafrontinikų „žiurkių meilė", kurios užgriaužiančios savo žiurkučius.

„Kaip tik šitokia žiurkiška meile „Priekalas" ir stengėsi „valiti" musų progresiviają literaturą nuo socialfašizmo, kapitalizmo ir kitokios rušies „neproletariško kvapo". Ir kai taip bevalidamas tą literaturą visai užgriaužė, jis patenkintai šipsosi, nes manosi irodęs teisingumą savo žemažiurių teigimų, jog jokios progresivios literaturos, išskirus jo paties puslapių apgailėtiną menkistą, nė nėra. Reikia tik stebėtis, kad musų progresiviojoj literaturoj atsirado žmonių, kurie tam tikrą laikotarpį buvo sutikę but žiurkučiais. Ir da liudniau, kad dalį jų „Priekalo" žiurkės jau spėjo užgriaužti . . . Tik kaikurie teistengė atsispirti tai žiurkiškai meilei, ir todel, nors jie dabar „nešvarus", bet užtat sveiki, ir visuotinės musų progresiviojo literaturos fronto dezorganizacijos momentu jie stengiasi ištvermingai stovėti savo principų ir aktingo literaturinio veikimo pozicijose".

Ilgą ištrauką padaviau iš Korsako-Radžvilo straipsnio, nes jis puikiausia, be kaukės rodo to renegato socialfašistinį snukį. Jis aiškiai pasisako, kad karingieji fašistai, Puidos ir Herbačiauskai, jam ira daug artimesni, negu revoliuciniai darbinikai, kurie nuo jo kaukę nutraukė. „Priekalas" kartu su kitais komunistiniais laikraščiais nutraukė kaukę ne tik nuo Korsako, bet ir nuo kitų trečiafrontinikų, kurie reiškė pretenzijų i proletarinius rašitojus ir net jų vadus, bet kurie nieko bendra neturėjo su darbinikų klesa, jos kova ir

Vincas Kapsukas - Mickevičius

proletarine literatura. „Priekalas" be pasigailėjimo mušė jų beprincipiškumą ir ant dviejų kedžių sėdėjimą, jų bendradarbiavimą dargi su žvalgibinikais, aferistais ir ivairiais tamsiais asmenimis, rašimą viena ranka neva revoliucinių eilių „Trečiam fronte", o kita—fašistiniuose geltonlapiuose ir socialfašistiniuose leidiniuose. „Priekalas" tikrai stengėsi atitraukt nuo jų bent vieną-kitą trečiafrontiniką ir priartint jį prie kovojančio proletariato. /6/ Tai galima buvo atsiekt tik griežta kova prieš jų beprincipiškumą, buržuazinę „lietuviško berno" (ištikrujų, ponaičio) „teoriją", „visokiariopą" to ponaičio „aktingumą" ir jo kapitalistinės industrializacijos programą. Ir jie sumušė „lietuviškojo berno" teoriją, parodė buržuazinį ponaičio pobudį, irodė, kad nieko bendra neturi jo literatura su tikrai proletarine literatura. Su ta „Priekalo" kova ir kritika, žinoma, negalėjo sutikt renegatas, socialfašistas Korsakas, bet pirma jis tilėjo, o dabar numetęs kaukę, nes ji jam jau nebereikalinga, paėmė geltonuosius savo draugus atviron apsaugon nuo „Priekalo" „žiurkių". Dabar tas „marksistas" jau šaukia, kaip tai daro visi mirtinieji darbinikų klesos priešai, pradedant fašistine žvalgiba, beigiant socialfašistais, apie „iš šalies nustatitas doktrinas" ir kanonus, apie žalingą emigracijos (Maskvos) itaką, api Maskvos žiurkes ir t.t. Mums gerai žinomi tie argumentai. Juos vartoja kiekvienas renegatas, atsimetėlis nuo komunistų, kiekvienas socialfašistas, labiau už viską nepkenčiąs Maskvos, kiekvienas fašistas, norintis sumažint komunistų itaką darbo masėse. Jiems, žinoma, jokie „kanonai", jokios doktrinos ir jokie principai nereikalingi.

Korsakas kalba apie tai, kad emigracija „beveik visada" žlugdanti „gaiviuosius literaturos bei šiaip idėjinius sajudžius". Tai taip-pat argumentas, paimtas iš reakcijos arsenalo. Tik atgivenusių, kontrrevoliucinių klesų emigracija neša supuvimą ir atgal žengimą—tai reikia pirmiausia pasakit apie Sovietų sajungos emigraciją, rusų baltagvardiečius. Kas kita ira kilančios, revoliucinės darbinikų klesos emigracija, nenutraukianti rišių su savo šalies revoliucine darbinikų klesa, ipatingai toji emigracija, kuri givena dabar pasaulinės proletarinės revoliucijos atsiekimų centre. Bet tos „emigracijos" kaip tik labiausia ir nekenčia ivairius fašistiniai ir socialfašistiniai rašitojai. Ir norint puvančios Lietuvos buržuazinės literaturos „giditojas" Korsakas labai blogos nuomonės apie „Priekalo" ir apskritai revoliucinių

(tęsinys sekančiame psl.)

BE KAUKĖS

(atkelta iš 7 - to psl.)

lietuvių emigrantų literaturą, vienok tai ira faktas, kad ačiu teigiamai Sovietų sąjungos ir jos proletarinės literaturos itakai, mes jau matome čia gimstant proletarinę literaturą ir lietuvių kalba, ne taip jau žemai stovinčią. Užtenka primint d. Žalionio eilių rinkinį, šimet pasirodžiusį „Audringosios jėgos" ir kaikuriuos pradedančius rašit musų beletristus, nekalbant jau apie literaturinę kritiką. Žinoma, tai da ira tik pirmi žingsniai. Žinoma, proletarinė lietuvių literatura gali išsivistiti kaip reikiant tik pačioj Lietuvoj, kur ira lietuvių darbinikų masės, bet ir musų emigracija gali jai šiek-tiek padėt. Dabar ji, be abejonės, nemažai padėjo nutraukt kaukę nuo veidmainingų trečiafrontinikų ir apsaugot darbinikus ir kairėjančią inteligentiją nuo žalingos jų itakos. Ir tai ira jos nuopelnas.

Buvusių trečiafrontinikų dalis su Korsaku priešakij, matit, vėl stengiasi susiorganizuot. Tiesa, jie jau nebedrista vadint savęs proletariniais rašitojais, o pasitenkina „progresivių literatorių" vardu, bet tai maža ką keičia. Korsakas, kiek galėdamas, koketuoja su Boruta, o Boruta telkia apie savo „Darbą" ivairius buvusius trečiafrontinikus ir netrečiafrontinikus. Jie taip-pat puošiasi kairiomis frazėmis, kaip ir trečiafrontinikai. /7/ Boruta dargi stengiasi pasirodit geresniu už tuos trečiafrontinikus, kurie seniau prašalino jį iš „Tr. fronto", kaipo dešinįjį, o dabar nugrimzdo fašistinėse sutrose. Jis skerečiodamas šaukia „L. Žiniose", kad jis niekam neparsiduosiąs, fizinį darbą dirbsiąs, o neparsiduosiąs. Ištikrųjų ir jis, ir daugelis jo bendradarbių jau seniai parsidavė. Ką gi reiškia jų bendradarbiavimas „L. Žiniose", „Dienos naujienose" ir panašiuose laikraščiuose? Kuo jie geresni už kitus geltonlapius? Ir „Darbe" ira ne vienas šliaužiojęs ant pilvo prieš fašistus—užtenka prisimint poetą Jakubėną, kuris tokiu pat budu, kaip ir Korsakas, t.i. fašistų valdžios „malonės" keliu, pasiliuosavo iš kalėjimo. Boruta ne taip seniai da sveikino „Priekalą" pasirodant, stengėsi kaip nors i SSRS pakliut, o dabar bendradarbiauja „L. Žiniose", kurios rekordą sumušė SSRS šmeižime ir kuriose pats Boruta purvais drabsto ir SSRS, ir „Priekalą".

A. Venclova, neva nuduodamas didelį buržuazijos priešą, irgi bendradarbiauja „L. Žiniose", Borutos „Darbe" ir—fašistiniam „Ukinikų Patarėjuj".

Nutraukti kaukę nuo šios kampanijos veido veikiausia greičiau pasiseks, negu nuo trečiafrontinikų veidų. Musų draugų ir mums artimujų rašitojų iš Lietuvos (artimujų ne žodžiais, o darbais) pareiga artimiausioj ateitij iškelt aikštėn ir viešai prikalt prie gėdos stulpo, kaip kad mes prikalėm Railą ir Cvirką, visus žodžiais neva kairiuosios, o ištikrųjų dvirankius, ivairių geltonlapių bendradarbius, kartais net fašistų agentus.

Savo keliu reikia rupintis auklėjimu Lietuvoj tikrų proletarinių rašitojų, scenos veikėjų ir meninikų. Tai galima ira tik vedant griežtą kovą su beprincipiškumu, supuvusiu liberalizmu linkui visokio šlamšto ir su ivairiomis buržuazinėmis ir smulkiaiburžuazinėmis itakomis.

V. Kapsukas

(Priekalas, nr. 12, 1932 m.)

BR. RAILOS KOMENTARAI

1931-32 metų laikotarpis *Tr. Fronto* literatam buvo pasidaręs kvailai juokingas, tragiškai komiškas, sunkiai pakenčiamas. Karo komendantai, cenzūra, saugumo policija ir gera dalis visuomenės juos ėmė laikyti komunistais arba bent atliekančiais komunizmui propagandą per literatūrą. O kuo juos laikė ir kaip dergė tikrieji Lietuvos komunistų vadeivos Maskvoje—ryškiausiai parodo čia įdėtas V. Kapsuko straipsnis.

Dalyką išmanantiem čia nebuvo daug mįslių, o tik „normalus" tradicinis konfliktas nuo tada, kai nuo socialdemokratijos atsiskyrė leninistų sekta. Tiesa, kad kairieji lietuvių literatai siekė išreikšti „masių progreso viltį" ar ir patarnauti kairiųjų Lietuvos visuomenės bei darbininkijos sluoksnių bylai—tačiau savarankiškai, laisvai, savo būdu, pagal esamas aplinkybes. O sunerimę komunistų vadeivos iš Maskvos troško tam sąjūdžiui vadovauti, juo pasinaudoti ir reikalavo visiško paklusnumo tarptautinei Kremliaus mafijai. Su tuo trečiafrontininkai tada griežtai nesutiko, ir niekas (gal išskyrus V. Drazdauską) nebuvo formaliai įstojęs į kompartiją ligi pokarinių metų. Taigi iš pat pradžios, nuo 1930 metų, kilo atviras konfliktas: neišvengiamas, piktas ir, kaip Kapsuko skriptai rodo, ganėtinai vulgarus.

Šiuo rašiniu Kapsukas ryžosi užsklęsti konfliktą ir galutinai nudėti, kaip jis sako, „priešaky stovėjusius revoliucinius trečiafrontininkus". Pirmiausia mane, kaip norintį „parsiduoti fašistinei spaudai" niekšą, dėl visa ko įspėdamas, kad aš už tai negausiu dvaro, kaip Binkis, o gal tik trupinius iš smetonlaižių.

O tada papila seriją melų. Iš tikrųjų aš neturėjau nei noro, nei reikalo kam nors parsiduoti, ir niekas nei tada, nei vėliau manęs nenupirko. Laisvai dariau, ką galvojau, kuo tikėjau. Aš niekad neprašiau kieno nors leidimo ar „malonės" išvykti į Sovietų Rusiją (to betrūko!). Niekad neprašiau ir iš Amerikos lietuvių komunistų dolerių už tariamus pažadus bendradarbiauti jų spaudai. (Tik po karo iš paskelbtų *Pergalėje* rašytojo enkavedisto A. Guzevičiaus-Gudaičio laiškų paaiškėjo, kad toks buvo šio pastarojo prasimanymas).

Tą straipsnį rašydamas, Kapsukas, atrodo, dar nežinojo, kad jau prieš tai aš buvau galutinai apsisprendęs neturėti jokių santykių su aiškiais Lietuvos nepriklausomybės priešais, svetimos šalies interesų agentais, o taip pat atmetęs ir marksizmo ideologiją, nesuderinamą su mano tautiniais jausmais ir idėjom. Su tuo logiškai atkrito ir mano lig tol gana klaidingos filosofinės pažiūros į meno paskirtį ir prigimtį. Jo rašinyje vienintelė tiesa buvo tik ta, kad dar neseniai buvau parašęs keliolika revoliucinio turinio plakatinės formos eilėraščių; kurie būtų buvę laikomi labai vertingi, jei būčiau tapęs komunistu, bet staiga virto šlamštas, kai jų autorius apskelbtas fašistu ir niekšu.

* * *

Ne daug pagrindo turi ir kiti Kapsuko pramanai, nebent išskyrus P. Cvirkos išplūdimą už jo bendradarbiavimą *Bangose* ir oficioziniame *Lietuvos aide* su plagijatais. Bet ir ši afera atpasakojama klaidingai: plagijatorių Petrą atidengė jo draugas J. Šimkus, nežinodamas ir nenujausdamas, kad plagijatorius buvo Cvirka. Tada supykę *Lietuvos aido* redaktoriai paskelbė, kad „Pavilionis" tai progresistas Cvirka . . .

Antanas Venclova ekskomunikuojamas ir į niekšų kompaniją įjungiamas už tai, kad retkarčiais parašydavo *Lietuvos žinioms* ir vienkartiniam *Darbo* žurnalui (tartum tai baisus nusikaltimas ir fašizmas). Bet netiesa, kad rašydavo ir *Ūkininko patarėjuje*. Venclova tuo laiku buvo buv. žemės ūkio ministro agr. Jurgio Krikščiūno mėgiamas visokių jo agrikultūrinių raštų kalbos taisytojas, redaktorius ir korektorius, už ką gaudavo pastovų ir pakankamą atlyginimą pragyvenimui.

Niekas Kazio Borutos nepašalino iš *Tr. Fronto* grupės, niekas ir tokių siūlymų nedarė. Jis pats su liūdesiu pasitraukė, kai, be kita ko, Korsakas paneigė ir jo mylimo „lietuviško berno" reikšmingumą. Kas jau kas, bet Boruta niekad ir niekam neparsidavė, geriau sėdėjo visokių valdžių kalėjimuose (kaip lygiai ir bolševikų kalėjime po karo). Jis „nenugrimzdo fašistinėse srutose", niekada nesistengė ir nesiprašė išvykti į SSRS. Neatsimenu, kad ir kur „purvais ją būtų apdrabstęs", kaip Kapsukas išsigalvoja. Boruta tik nebuvo ir visiškai nenorėjo būti komunistu.

Daugiau nei pusė straipsnio skirta išplūsti Kostui Korsakui („renegatui"!) už rašinį apie trečiafrontininkų išsisklaidymą ir, svarbiausia, už sunkius, gerai pamatuotus priekaištus Kapsukui bei komunistų pogrindžio spaudai. Duelio eiga ir argumentų vertė gana aiški. Man šiandien tie Kapsuko išpuoliai prieš „renegatą" Korsaką, kuris itin gabiai išaižė maskvėnų „literatų" taktiką ir jų kominterninę politiką, skamba labiau kaip komplimentai tvirtiem Korsako nusistatymam ir jo marksistinės logikos nuoseklumui.

Nė vieno Korsako teigimų punkto Kapsukas nesugeba padoriau atremti, teišgalėdamas tik plūsti ir niekinti oponentą.

* * *

Kiti Kapsuko išpuoliai bei svaičiojimai nesvarbūs ir neverti atskirų komentarų. Tik gal reikėtų pažymėti jų be galo šiurkštų toną ir grubiausią stilių, atskleidžiantį rašančiojo specifinę maskvinę kultūrą, manieras, etiką. Jų spalvai paminėkim kai kuriuos perlus, beje, dar ilgai tvyrojusius įvairiopoje sovietinėje rašaliavoje lietuvių kalba:—

. . . Dvokiantis srutinas . . . socialfašistų mėšlynas . . . niekšai . . . meninio darbo prostitutės . . . žvalgybos ranka (per Gricių ir dargi Tumą-Vaižgantą) . . . nutukęs buržujus . . . socialfašistinis snukis . . . šliaužioja ant pilvo prieš fašistus . . . supuvęs liberalizmas (!) . . . visoks šlamštas . . . pasidrančijo mėšluotom klumpėm . . .

Be abejo, skaitytojai atkreips dėmesį ir į originalią, kapsukinę jo rašinio (kaip ir kitų straipsnių) kalbą. Jo susigalvota rašyba, žodynas, gramatika demonstruoja atvirą spjūvį tiesiai į veidą garbingojo Suvalkijos „žemiečio" Jono Jablonskio išpuoselėtai mūsų kalbos švarai, josios rašybai, dėsniam ir tvarkai.

Kodėl tokios „civilizacijos" įkūnytojo vardu buvo pavadintas daug nuopelnų lietuvių kultūrai davęs padorus Marijampolės miestas ir dargi garbingiausia Lietuvos mokslų įstaiga—Vilniaus universitetas,—visiškai neįmanoma suprasti. Aišku, toks vardas galėjo būti primestas tik iš Kremliaus, kompartijos kultūrpolitrukų ir KGB paremtas. Bet dar sunkiau suprantama, kaip lietuviai komunistai patriotai galėjo pakęsti tokį mūsų miesto ir universiteto pažeminimą. Nepatikėtina, kad jie amžiais ištylėtų . . .

Kapsukas mirė 1935 metais Maskvoj, nesulaukęs Lietuvos okupacijos, kurios troškuliui jis taip atkakliai darbavosi. Jei būtų dar pagyvenęs ir

galėjęs pasirodyti Vilniuje 1940 m. vasarą—ar būtų išdrįsęs pažiūrėti į veidą jo išplūstiesiem Cvirkai, Korsakui, Venclovai ir kitiem? . . O, neabejokim, būtų visiškai drįsęs, ir dar kaip! Sovietų kompartijai ir Kremliaus mafijai parsidavusiem janičaram nei gėda, nei garbė nebe svarbu. Ir kiek pažinau Cvirką, tai bent jau Petras būtų jam žemiausiai nusilenkęs.

* * *

Žodynėlis:

Kazys Kiela — vertėjas, novelių rinkinių autorius, *Tr. Frontui* neparašė nė vieno žodžio, nors pradžioj žadėjo. Kapsuko spauda jį nuolat vadindavo žvalgybininku, bet mes jokių duomenų neturėjom. Po karo komunistai Kielos nepuldinėjo, nekeršijo, tad Kapsukas jį bus tik šmeižęs.

Butkų Juzė — pradžioj *Tr. Fr.* bendradarbis, vėliau atšokęs, eseras, ne komunistas, poezijos modernistas, bolševikų toleruotas ir net pagerbiamas po karo. Nebuvęs ir negalėjęs būti „žvalgybininku".

„Bernavičius" — taip Kapsukas klaidingai rašo autoriaus pavardę, kurį Cvirka plagijavo. Jei neklystu, tai buvo iš Balkanų kilęs žydų kilmės rašytojas Berkovičius, rašęs angliškai. Cvirka angliškai nemokėjo, tai naudojosi rusiškais jo novelių vertimais.

K. Binkis (ir jo dvaras) — Kapsukas klysta dėl Binkio dvarų skaičiaus. Šaunusis ir dailus moderninės poezijos pionierius vienu atžvilgiu buvo laimingas, kad per abi vedybas pasogai iš žmonų vis gaudavo po dvarą. Mėgo sodžių ir žemės ūkį, bet per poetiškai ūkininkaudamas abu dvaru sėkmingai prarado. O mieste niekad neturėjo net savo namo, butus nuomojosi.

„Bangos" — trumpą laiką buvo savaitinis. A. Griciaus redaguojamas radijo programų savaitinukas (kaip čia dabar *TV Guide*), tik pasiskaitymui dėdavo kiek literatūros ir reportažų. Visiškai nepartinis, tai neaišku, kodėl bendradarbiavimą jose Kapsukas laiko niekšišku proletariato bylos išdavimu ir tarnavimu fašizmui?

Augustinas Gricius — žymiausias ano meto humoristas Pivoša (jo liter. slap.), profesionalus laikraštininkas, jaunystėje liaudininkas, vėliau nuosaikus tautininkas, *Liet. aido* vienas redaktorių ligi bolševikų okupacijos. Per 1941 m. birželį ištremtas Sibiran, po karo grąžintas Lietuvon ir priverstas lojaliai prisitaikinti. Labai malonios prigimties, mėgęs ir dažnai padėjęs jaunesniem literatam, kaip Cvirkai, tik dėkingumo nesulaukęs. Jis neseniai mirė Vilniuje. Aš jį supratau. Šiltai atsimenu gražią draugystę ir graudų atsisveikinimą *Liet. aido* redakcijoj 1940 m. birželio 17 d., kai jis jau žinojo, kad kitą rytą išbėgsiu užsienin. Niekada daugiau nebesusitikom . . .

Jurgis Lengvinis — taip, tai vienas iš mano anuomet panaudotų, bet ir kitiem žinomų slapyvardžių. *Bangoje* tikrai buvo įdėti mano straipsniai apie nacizmo ir hitlerininkų pavojų Lietuvai ir Klaipėdos kraštui. Kad pasisakymai prieš nacių grėsmę būtų niekšiškas fašizmas, parsidavimas buržuazijai ar troškimas iš Smetonos gauti dvarą—tuo galėjo misti tik Kapsuko liguista stalininė fantazija.

„Lietuvos žinios" — liberalinės krypties valstiečių liaudininkų srovės dienraštis, ėjęs ligi komunistų invazijos 1940 m. Jose ne kartą bendradarbiaudavo ir kairesnieji rašytojai. Dienraštis nieko bendro neturėjo su socialfašistiniais snukiais, Smetonos režimu, žvalgybomis ir tt.

Kazys Jakubėnas — liaudies poetas, vienu eilėraščiu pasirodęs *Tr. Fronte,* netrukus nutolęs, Borutos būdo ir jo krypties gerbėjas, sėdėjęs tautiškame ir antrosios okupacijos pradžioje bolševikiniame kalėjime. Be teismo kagebistų nužudytas (gal prisimenant Kapsuko kaltinimus?).

„Dienos naujienos" — 1931-33 m. Kaune ėjęs bulvarinis dienraštis, nepartinis, komercinio pobūdžio „geltonlapis", formaliai reporterio J.K. Belecko redaguotas. Faktinu leidėju ir vyr. redaktoriumi betgi buvo Justas Paleckis. Kaip Kapsukas visiškai neatspėjo, kuo pataps jo iškoneveiktieji trečiafrontininkai, sovietų okupacijai atėjus, taip dar daugiau nenujautė, kuo taps Justas Paleckis. O gi Lietuvos ir paskui LTSR prezidentu. Tegu okupanto primestu, nedemokratiškai neva „rinktu", absoliučiai falšyvu, bet vistiek prezidentu.

„Pasidrančyti" — mano turimuose lietuvių kalbos žodynuose tokio veiksmažodžio nėra. Gal tai Kapsuko susigalvotas keiksmažodis, „slang", ar šiaip slavizmas, žinomas jo tėviškės suvalkiečiam. Spėčiau, kad jis reiškia—pašūkalioti, patriukšmauti, patrypti, pasidaužyti ar patrepsinėti . . . Pagaliau vistiek,—daug ko gero jis nereiškia, kaip ir visi jo trečiafrontiniški straipsniai, kuriuos dabartiniai sovietiniai literatūrologai, gal jų gėdindamiesi, dažniausiai ignoruoja, nušvelnina ar visai nutyli.

BR. VAŠKELIO PASTABOS

/1/ V. Kapsukas turi omenyje trečiafrontininkų prašymą įstoti į MORP'ą (Tarptautinė revoliucinių rašytojų sąjunga). MORP'ui vadovavo grupė politinių emigrantų rašytojų, kurie gyveno Rusijoje, ir dauguma jų buvo nutraukę tiesioginius ryšius su savo gimtaisiais kraštais. Šioje sąjungoje lietuvių sekcijos vadu 1930-33 metais buvo, berods, Kapsukas. Vienu svarbiųjų sąjungos uždavinių buvo duoti atkirtį užsienyje kritikuojantiems Sovietų Sąjungą. MORP'o sekretoriato rezoliucijoje, atmetusioje trečiafrontininkų prašymą įstoti į MORP'ą, buvo pabrėžta, kad trečiafrontininkai „nevedė jokios kovos su karo prieš SSRS rengimu, nekėlė aikštėn lietuviško fašizmo rolės, kaipo vieno iš to karo rengėjų". (*Priekalas,* 1932, nr. 1-2).

/2/ Kapsukas parafrazuoja Petro Cvirkos (Petro Sarapino slapyvardžiu) ir Salomėjos Nėries (Marijos Giraitės slapyvardžiu) *Priekalui* atsiųstus eilėraščius. Cvirkos darbus atmetė, jo slapyvardį viešai atidengė. Pagal Z. Angarietį, eilės „Raudonieji raiteliai", esą, „neva paskirtos Budiono raiteliams, bet P. Sarapinas reikalauja, kad apie raudonuosius raitelius Lietuvoj dainuotų taip, kaip 'Geležinio vilko' maršą". Eilėraštyje „Mašina" Cvirka pradedąs „mašinos paliginimą su 'gražia moterim, ištepta kvepenčiom skaniom alivom' ir faktinai gavosi pas jį mašinos pritaikinimas prie prostitutės. Gal toki paliginimai ir tinka paleistuvystės namų poetams, bet ne komunistinei spaudai. Tai dar butų tik pusė bėdos. Petras Sarapinas rūpinasi įkalbėt, kad komunistai geidžia buržujų galvų ir todėl sako: 'O gražiausią dainą paskirčiau giljotinai, kuri galvas buržujų kapotų suvarius į eilę . . .'. Vadinas, pas P. Sarapiną komunistai tai kraujo pageidautojai—tai sadistai". (*Balsas,* 1933, nr. 3).

S. Nėries slapyvardė tada nebuvo atidengta, bet apie Mariją Giraitę Z. Angarietis atsiliepė, kad ji „irgi rašo eiles ('Europa'), kurias negalima kitaip pavadint, kaip politinė provokacija. Jos eilėse skaitome: 'Elektros kėdėje ar pragaro mašinai sprogstant pabaigsi netikėtai savo buitį. Tu (Europa) savo puotose nusprogsi, nugriaus tave, kurie dabar kankinami, užguiti'. (. .) Jei komunistų spaudoj būtų tilpę tokios eilės, tai komunistų priešai butų galėję pasakit: žiurėkite, komunistai nenuvertė dar buržuazijos valdžios Europoj, o jau rengiasi Europos buržujus į elektros kėdes sodit ir pragaro mašinom srogdit [sprogdinti (?)—B.V.]." (*Balsas,* ten pat).

/3/ Iki šiol nepaskelbta, kas iš trečiafrontininkų „veržėsi" ar buvo tada priimti į kompartiją. A. Gudaičio-Guzevičiaus ir Z. Angariečio pasisakymuose yra prieštaravimų šiuo klausimu. A. Gudaitis-Guzevičius 1931 m. pabaigoje, rašydamas Į Maskvą pranešimą apie trečiafrontininkus, paminėjo, kad „kol kas toj rašitojų grupėj vos vienas-du partiniai. Kiti—pasirižę revoliuciniam darbui, kad ir nukentėt nuo jo tektų". (*Balsas,* 1932, nr. 15). Z. Angarietis (ten pat) pareiškė, kad „tuo tarpu toj 'grupėj' LKP narių nėra ir nebuvo". Komunistiniame pogrindyje dirbo trečiafrontininkai: Valys Drazdauskas (1930-33) ir kurį laiką Pranas Morkūnas, tačiau nėra paskelbta, ar jie buvo partijos nariai.

/4/ Z. Angarietis pateikė tuos reikalavimus *Balse* (1932, nr. 15): trečiafrontininkai turį „viešai atsirubežiuot nuo visų socialfašistinės ir fašistinės spaudos bendradarbių, išstot į kovą prieš fašistus ir socialfašistus, ir jų padėjėjus, išstot į kovą prieš imperialistų ruošiamą karą ir ginimui Sovietų sąjungos, reikalaut rusų baltagvardiečių išvijimo iš Lietuvos, kaip karo provokatorių, kovot del pilnos Klaipėdos krašto apsiprendimo [apsisprendimo—B.V.] teisės ligi teisės atsiskirt nuo Lietuvos, kovot prieš Lietuvos pastangas susitart su Lenkija karo priskubinimui prieš SSRS. Tik tiems gal but pasitikėjimas iš darbinikų pusės, kas įstos į tą kovą". Panašius nurodymus V. Kapsukas išspausdino *Priekale,* reikalaudamas nutraukti ryšius su „visais socialfašistiniais ir fašistiniais žurnalais ir laikraščiais" (1931, nr. 3-4), kaip tokius jis išvardino *Trečią frontą, Kultūrą* ir *Socialdemokratą.*

/5/ K. Korsakas įstojo į komjaunimą būdamas gimnazistu ir už priešvalstybinę veiklą 1928 m. buvo nuteistas 4 metams kalėjimo. Būdamas kalėjime jis padavė malonės prašymą respublikos prezidentui ir už tai buvo išmestas iš komjaunimo; nuo to laiko Kapsukas ir Angarietis vadino jį renegatu. Korsakui išlaisvinti peticiją pasirašė žymesnieji rašytojai, kaip Vincas Krėvė, Adomas Jakštas, Liudas Gira, o Juozas Tumas net asmeniškai kreipėsi į Antaną Smetoną. Korsaką paleido iš kalėjimo 1930 m.

/6/ Tiksliai nėra žinoma, kuriuos trečiafrontininkus verbavo į *Priekalą.* Trys trečiafrontininkai bandė bendradarbiauti. *Priekale* išspausdintas vienas S. Nėries eilėraštis, bet Angariečiui Nėrį sukritikavus, atrodo, ji po to nieko *Priekalui* nebesiuntė. Cvirkos pastangos tapti *Priekalo* bendradarbiu baigėsi viešu skandalu (žr. išnašą nr. 2). V. Drazdauskas išspausdino *Priekale* keletą dalykėlių, bet buvo apkaltintas trockizmu ir jam durys taip pat buvo užtrenktos.

/7/ *Darbo* bendradarbiai buvo: J. Baltušis, K. Boruta, V. Davainis (slapyvardis?), K. Jakubėnas, V. Montvila, J. Lukauskaitė (dabartinė disidentė Ona Poškienė), A. Venclova ir dailininkas M. Bulaka. K. Korsakas neteisingai susiejamas su *Darbu,* nes jis prie šio almanacho organizavimo neprisidėjo. *Darbo* deklaracija skelbė: „Mes einame petys į petį su darbo klase, nes mūsų bendra kova, bendras ir laimėjimas. Ir šiandien, kada kapitalizmas blaškosi savo rankom padary-

(tęsinys sekančiame psl.)

Į *Akiračių* klausimus atsakinėja buvęs JAV LB visuomeninių reikalų tarybos pirmininkas inž. Algimantas Gečys.

Gečys 1957 m. baigė mechaninės inžinerijos studijas. Reiškėsi studentų ir ateitininkų veikloje (1956-57 m. studentų ateitininkų s-gos pirmininkas). Nuo pat įsijungimo į aktyvią politinę-visuomeninę veiklą (1970) Alg. Gečys yra stovėjęs šios veiklos priešakyje. 1976-1979 yra buvęs JAV LB Krašto valdybos pirmininku. Pernai metų rudenį iš politinės veiklos pasitraukė. Vienas iš svarbiausių Gečio nuopelnų šioje srityje buvo Lietuvos laisvės reikalui profesiniai paruoštos literatūros organizavimas svetimomis kalbomis.

* * *

Prezidento Carterio laikais JAV LB pavyko sudaryti neblogus ryšius su Baltaisiais rūmais. Kokiam stovyje tie ryšiai yra dabar, Reagano prezidentavimo metu?

Mūsų centrinių laisvinimo veiksnių ryšiai su Baltaisiais rūmais šiuo metu remiasi respublikonų partijos propagavimui į Baltuosius rūmus įsodintais pareigūnais. Šie pareigūnai pirmoje vietoje savo dėmesį skiria taip vadinamiems „etnikams respublikonams" ir mažai skaitosi su mūsų laisvinimo veiksniais. Nežiūrint to, Amerikos baltų laisvės lygos ir jai specifinius uždavinius už atlyginimą atliekančios Hannaford bendrovės tarpininkavimu, JAV LB-nei kiek tvirčiau pavyko koją įkelti į praviras Baltųjų rūmų duris. Tai tačiau neprilygsta prez. Carterio prezidentavimo laikotarpiui, kada užteko telefoninio paskambinimo pasimatyti su Saugumo tarybos štabo nariais. Tuo laiku ponia Carterienė Baltuose rūmuose suruošė priėmimą Vašingtone suvažiavusiems JAV LB IX-sios tarybos nariams ir jų svečiams, o LB-nės darbuotojai buvo kviečiami dalyvauti JAV užsienio ir krašto ekonomijos klausimus svarstančiose konferencijose. Tada jautėmės amerikiečiais lietuviais, pajėgusiais nusikratyti „etniko" etiketės. Deja, Reagano administracija tą etiketę vėl mums priklijavo ir Baltųjų rūmų durys mūsų veiksnių atstovams tėra atviros tik Pavergtų tautų savaitėse ar Afganistano dienos paminėjimo progomis.

Prezidento Reagano administracija gerokai pasitraukė nuo žmogaus teisių propagavimo pasaulyje. Kiek tas tiesioginiai atsiliepė mūsų politinės veiklos reikalui?

Esu nuomonės, kad kol kas dar per anksti vertinti prez. Reagano angažavimąsi ar nesiangažavimą žmogaus teisių propagavimui. Tiesa, Valstybės departamentas kiek mažiau pabrėžia žmogaus teisių klausimus ir sankcijų taip uoliai netaiko, kaip prez. Carterio laikais. Tačiau prez. Reaganas JAV delegacijos pirmininku Madrido konferencijoje ir toliau paliko dr. Max Kampelnaną ir leidžia jam sovietus nemažiau plakti, kaip Carterio administracijos laikais. JAV Helsinkio komisija, kuriai tebevadovauja kongr. Dante B. Fascell, taip pat su nemažesniu užsidegimu rūpinasi žmogaus teisių pažeidimų dokumentavimu ir tų dokumentų paskleidimu. Kiek mažiau girdime iš Helsinkio komisijos įtakingo nario senatoriaus Robert Dole, tačiau tai galima pateisinti pirmininko pareigoms JAV Senato finansų komisijoje. Mūsų politinės veiklos reikalui žmogaus teisių srityje daug talkina nesenai įsisteigęs ad hoc kongresinis komitetas Pabaltijo valstybėms ir Ukrainai. JAV LB prašymu minimą komitetą suorganizavo kongr. Charles F. Dougherty (resp.) ir kongr. Brian J. Donnelly (dem.) ir šiuo metu jie daugiausia rūpinasi mūsų politinių kalinių ir žmogaus teisės pažeidimo klausimais. Visa susumuojant, galima teigti, kad lietuviškų reikalų padėtis esmėje nėra pasikeitusi.

Išeivija niekuomet nepasižymėjo darnumu ir susiklausymu. Bet žemiausio laipsnio tarpusavio peštynių atvejis turbūt buvo 1979 m. gegužės mėn., kai ALTos atstovas dr. J. Genys protestavo Valstybės departamente dėl LB atstovų pakvietimo dalyvauti bendrame pasitarime su Jungtinio Amerikos baltų komiteto atstovais. Esą dr. Genys net pagrąsinęs Valstybės departamentui, kad ALTa nedalyvaus, jei bus kviečiama LB. Tada Valstybės sekretoriaus Europos reikalams padėjėjas (deputy assistant secretary) Robert L. Barry priėmęs LB delegaciją atskirai. Kokius komentarus ar patikslinimus turėtumėte šios nesmagios istorijos reikalu?

Suminėtoje lietuvių tautai garbės nedarantį įvykį, apie kurį LB-nės atstovams pranešė tuometinis Pabaltijo skyriaus viršininkas Valstybės departamente. Patikslinimas nereikalingas. Būta ir kitų panašių atvejų; juos minint, nereikia grįžti į tuos laikus, kai audienciją pas JAV prezidentą išrūpinęs LB darbuotojas dr. P. Vileišis Baltiesiems rūmams buvęs apskelbtas nacių simpatiku. Netaip senai spaudoje rašiau apie *Naujienų* redaktoriaus protestą Baltiesiems rūmams dėl LB tuometinio pareigūno Rimo Česonio paskyrimo JAV visuomenės atstovu į Madrido konferenciją. Nedaug ką taktiškesnis buvo *Dirvoje* išspausdintas ALTos pirmininko laiškas, reiškiąs nepasitenkinimą Česonio paskyrimu. Garbės lietuviams nedaro ir ALTos užvetavimas prieš JAV LB-nės įsijungimą į Jungtinio Amerikos baltų komiteto sudėtį, nors įsijungimo pageidavo latvių ir estų centrinės organizacijos. Nežiūrint ALTos ir JAV LB-nės pasiekto susitarimo 1981 metų vasarą Detroite, ALTa susitarimą pažeidė—LB įsijungimą užblokavo. Rūpestį man kelia ne tiek padorumo ribas peržengiąs elgesys, kiek pats faktas, kad mūsų visuomenė yra pasidariusi tiek abejinga, kad nebepajėgia dėl panašių išpuolių protestuoti ir jais piktintis.

Amerikos baltų laisvės lygos įsisteigimas Kalifornijoje implikuoja kritiką ne tik VLIKui ir ALTai, bet ir Bendruomenei. Kaip manote,—ar šis naujagimis, pasitelkęs Hannaford bendrovę, tikrai nuveiks didelius darbus, kurių LB nepajėgė ar nesugebėjo atlikti?

Amerikos baltų laisvės lygos (ABLL) Kalifornijoje įsisteigimas nebūtinai implikuoja kritiką minėtiems veiksniams. Veiksniai negali būti įpareigojami įgyvendinti kiekvieną iš privačių ar pusiau privačių šaltinių atėjusių siūlymą. Lėšų ar darbo rankų stoka, o taip pat ilgalaikiai biudžetiniai įsipareigojimai gali neleisti veiksniui imtis net ir geriausiai išmąstyto siūlymo įgyvendinimo. Iš kitos pusės, veiksniai turi jausti atsakomybę savo autoritetu iš kitur kylančios iniciatyvos neužgniaužti. ABLL atveju VLIKas ir ALTa tą iniciatyvą ilgai nedvejoję pasmerkė. Stebėtis dėl to neturėtume, nes jie, ypač ALTa, praeityje taip pat nepritarė bet kokiai iniciatyvai, išplaukusiai iš užinstitucinių ribų. JAV LB-nė, nors ir būkštaudama, kad ABLL įsisteigimas gali sumažinti Vasario 16-sios proga gaunamas aukas, nutarė principe įdėjai pritarti ir simboline auka darbo pradžią parėmė. Man atrodo, kad LB pasielgė išmintingiau. ABLL su JAV LB-ne buvo suinteresuota bendradarbiauti. LB buvo detaliai informuojama apie ABLL veiklos planus ir ne vienu atveju LB turėjo progą pasinaudoti ABLL ir Hannaford bendrovės sudarytais kontaktais. Neabejoju, kad ABLL kiek nuvylė LB rezervuotumas, tačiau lyga LB priešininku nepasidarė.

ABLL-sos nepalanki geografinė padėtis (Kalifornija), pablogėjęs mūsų visuomenės ekonominis pajėgumas ir su senosios kartos mirtimi mažėjantis dosnumas neleis ABLL tęsti intensyvios veiklos. Vis dėlto tenka pripažinti, kad ABLL sugebėjimas prasiveržti į amerikiečių spaudą ir pusmečio bėgyje pravesta Baltų laisvės rezoliucija yra įrodymas, kad pasitelkimas už atlyginimą svetimųjų pagreitina rezultatų atsiekimą. Ir ateityje, svarbiam reikalui iškilus, mūsų veiksniai neturėtų bijoti pasinaudoti bendrovių, kaip pvz., Hannaford, talka.

Š.m. balandžio mėn. dalis išeivijos spaudos persispausdino dar vieną VLIKo pareiškimą, kuriame pasisakoma dėl išeivijos santykių su Lietuva. Šiame pareiškime vėl grįžtama prie vadinamų „Klivelando nutarimų", kurių išeivija nepaisė nei tuomet, kai prieš daugelį metų jie buvo paskelbti, nei dabar. Ar įžiūrėtumėte bent kokią nors pozityvią prasmę VLIKo pastangoms „užlo-

POKALBIS SU GEČIU

POLITIKA, BENDRUOMENĖ, IŠEIVIJA

BR. VAŠKELIO PASTABOS

(atkelta iš 9-to psl.)

tose prievartos kartuvėse,—mūsų kovos plačios perspektyvos, laisvės dienos beldžiasi į mūsų duris". Panašūs pareiškimai V. Kapsukui buvo tik „puošimasis kairiomis frazėmis". Dabar Lietuvoje apie *Darbą* rašoma: „Tai vienas politiškai atviriausiai užsiangažavusių antifašistinių almanachų". (*Literatūra ir kalba*, XV, 1978, psl. 83). *Trečias frontas*, Kapsuko vadintas socialfašistų, fašistams parsidavusių, aferistų ir žvalgybininkų žurnalu, dabar vertinamas, kaip „antifašistinės krypties literatūros žurnalas". (*Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija,*, t.3, psl. 571).

pyti" po Stalino mirties kiek daugiau skylių įgijusią geležinę uždangą?

Dr. K. Bobelio vadovaujama VLIKo valdyba yra pagarsėjusi skaitlingų deklaracijų, atsišaukimų ir pareiškimų gaminimu. Yra buvę atvejų, kai beskubant teko net parašus po pareiškimu klastoti. Ne vienas iš tų atsišaukimų stokojo gilesnio išmąstymo. Apie tai nekartą yra rašęs dr. B. Nemickas. Galimas dalykas, kad dėl tų pačių priežąsčių taip yra atsitikę ir su š.m. balandžio mėn. atsišaukimu, kur grįžtama prie Klivelando nutarimų.

Laisvinimo veiksnių konferencijos, posėdžiavusios White Plaines vietovėje, užduotis buvo pakeisti Klivelando nutarimus, kurių diktato išeivija atsisakė klausyti. White Plaines konferencijoje priimti nutarimai į bendradarbiavimą su kraštu žiūri blaiviai ir todėl jie tebėra aktualūs šiandien. Grįžimas atgal prie Klivelando nutarimų yra tuo pačiu grįžimas prie visuomenės drausminimo, remiantis nebegaliojančiais, visų veiksnių bendru sutarimu vienbalsiai pakeistais nutarimais.

Žinant, kad reorginiai nusiteikusių drausmintojų VLIKe yra dauguma ir VLIKo valdybos užduotis yra jiems įtikti, galima būtų į tai užmerkti akis. Bet labai sunku suprasti, kodėl PLB, JAV LB ir Kanados LB, kurių atstovai pasirašė White Plaines nutarimus, nerado reikalo VLIKui protestuoti, dėl peržengimo savo kompetencijos ribų ir iš VLIKo nepareikalavo pasiaiškinimo.

Iš skaitytojų gauname pasiteiravimų, kur galima būtų užsisakyti dr. T. Remeikio veikalą „Opposition to Soviet Rule in Lithuania, 1945-1980". Patyrėme, deja, kad šio leidinio privačiam įsigijimui jau nėra likę; rezervuotas tik nedidelis kiekis viešųjų bibliotekų užsakymams patenkinti. Kaip žinote, Vytautas Kutkaus vadovaujama JAV LB Krašto valdyba atsisakė finansuoti antrąją šio svarbaus veikalo laidą. Ar Jūs irgi esate nuomonės, kad ši knyga mums nebėra reikalinga?

Minėtas dr. T. Remeikio veikalas yra vienas iš rimčiausių bei svarbiausių leidinių lietuvių tautos rezistencijai prieš okupantą dokumentuoti. Džiaugiuosi turėjęs progą su dr. Remeikiu artimai bendradarbiauti šį veikalą leidžiant bei platinant. Nežiūrint mūsų spaudoje išspausdintų ideologiniu provincializmu dvelkiančių kritiškų pastabų ir kai kurių asmenų noro lietuvių tautos pasipriešinime matyti skilimą tarp „katalikiškos" ir „tautinės" rezistencijos, pilnai pritariu minėto veikalo išleidimui antrąja laida.

Visuomenėje kursuoja gandai, kad JAV LB Krašto valdyba neatlaikė koncentruoto Liet. Fronto bičiulių spaudimo dėl antros „Opposition . . . " laidos ir patogiai rezignavo, argumentuodama lėšų stoka. Jei tai tiesa, ar tai nebus dar vienas atvejis, kai bendras išeivijos reikalas yra subordinuojamas vienos pasaulėžiūrinės grupės interesams?

Šis klausimas kiek dvelkia *Naujienose* užtinkama paranoja frontininkų atžvilgiu. Man nėra žinomas joks pavienis ar koncentruotas frontininkų spaudimas neleisti antros „Opposition . . . " laidos. Sprendimą neleisti antros laidos padarė ne JAV LB Krašto valdyba, bet mano vadovaujama JAV LB Visuomeninių reikalų taryba. Sprendimas buvo padarytas gerai apsvarsčius VRT-bos sunkią finansinę krizę, prie kurios privedė JAV LB Krašto valdybos pirmininko atsisakymas VRT-bai pervesti biudžete numatytą sumą. VRT-ba kaip tik tuo metu spaustuvei privalėjo apmokėti virš $ 13,000 sąskaitą už išspausdinimą dr. T. Remeikio redaguoto „Violations of Human Rights in Soviet Occupied Lithuania" 1980 metų raporto ir L. Kerulio knygą „A Register of Deported Lithuanians". Krašto valdybai nepervedant lėšų, VRT-ba nutarė iš sumų, gautų už „Opposition . . . " veikalo platinimą, apmokėti minėtą spaustuvės pateiktą sąskaitą. Sprendimą neleisti antros „Opposition . . . " veikalo laidos už kelių savaičių palydėjo Vyt. Kutkui mano pasiųstas iš VRT-bos pirmininko pareigų pasitraukimo raštas.

Vasario 16-sios proga LB-nės surenkamos aukos skiriamos bei naudojamos ne vien politiniams darbams finansuoti. Kaip Jūs komentuotumėte tokią padėtį? Ar tai reikštų prasilenkimą su aukotojų valia?

Mūsų buityje yra sunku išvesti liniją tarp politinio ir kultūrinio darbo. Jei Vasario 16-sios proga surinktų aukų dalį LB-nė panaudotų kurio mūsų gero poeto reprezentaciniam poezijos rinkiniui anglų kalba išleisti ir tam poetui būtų paskirta Nobelio literatūros premija, nei vienas nedrįstų LB apkaltinti prasilenkus su aukotojo valia. Nobelio premijos paskyrimas būtų visos tautos kultūrinis ir politinis laimėjimas. Tuo pačiu mūsų jungtinės tautinių šokių ar dainų šventės yra ir politinės manifestacijos, nors jos finansuojamos didžia dalimi kitomis priemonėmis sukeltom lėšom.

JAV LB Krašto valdyba, bandydama nustatyti politinės veiklos ribas, susiduria su nemažais sunkumais. Tai ypač ryšku, ruošiant metinį JAV LB biudžetą, kuris būna kartą metuose tvirtinamas JAV LB Tarybos. Pagrindinių LB tarybų pirmininkai (Visuomeninių reikalų, Švietimo, Kultūros ir Socialinių reikalų) smarkiai kovoja, kad išsireikalautų kuo daugiau lėšų jų vadovaujamai veiklos sričiai. Vasario 16-sios proga gautos sumos atstovauja stambią pajamų poziciją. Be abejo, į jas taikosi visi čia suminėtų institucijų darbuotojai. Jie argumentuoja, kad Vasario 16-sios proga aukojantieji siekia paremti visapusišką LB veiklą, o ne vien tik politinę, kuriai atstovauja Visuomeninių reikalų taryba. Ne vienu atveju Krašto valdybos pirmininkui tenka manevruoti, kad, iš vienos pusės, nesugriovus darnos Krašto valdyboje, o iš kitos—neprasilenkus su aukotojo valia. Praeityje pusė gautų aukų per Visuomeninių reikalų tarybą buvo skiriama tiesioginiam laisvinimo srities darbui paremti, o likusioji dalis naudota jaunimo paruošimui visuomeninei-politinei veiklai, kontaktų (nebūtinai politinių) palaikymui su valdžios pareigūnais, parėmimui informacijos centrų New Yorke ir Kalifornijoje, parėmimui vykstančių į PEN konferencijas, PLB leižiamiem rezistenciniam leidiniam lietuvių kalba, LB reprezentavimui ir t.t. Apskritai, buvo gan stropiai stengtasi vadovautis aukotojų norais, nors kartais dėl išlaidų gimininingumo su politine sritimi tekdavo galvą pasukti.

Kokie, Jūsų manymu, dabar turėtų būti svarbiausi išeivijos politiniai darbai atsižvelgiant į nūdienį išeivijos pajėgumą, rezistenciją Lietuvoje ir bendrą tarptautinę padėtį?

Išeivijos politinė veikla turėtų būti koncentruota į tris šakas: 1) Lietuvą liečiančių mokslinių leidinių leidimas svetimomis kalbomis, pagrindinį dėmesį skiriant rezistenciniam judėjimui, nepriklausomybės metais atsiektos pažangos pristatymui, ir gyvenimo Lietuvoje II-jo Pasaulinio karo metu tinkamam nušvietimui; 2) Medžiaginės ir moralinės paramos teikimas Lietuvos pogrindžiui; ir 3) Jaunosios kartos paruošimas laisvinimo srities veiklai, jaunimui sudarant galimybę darbuotis ne vien mūsų institucijose, bet ir savo gyvenamo krašto valdinėse įstaigose.

Keičiant temą, norėtųsi paklausti, kodėl Pasaulio lietuvių dienas šį kartą ėmė ruošti PLB valdyba, sudarydama tam specialų komitetą. Kai Pasaulio lietuvių dienos buvo Toronte, jas rengė Kanados LB. Atrodo būtų logiška, jei tas dienas Čikagoje ruoštų pati JAV LB Krašto valdyba. Kaip galėtumėte paaiškinti tą funkcijų „perbalnojimą" Bendruomenės institucijų tarpe?

Būsimosios Pasaulio lietuvių dienos savo apimtimi bus kur kas didesnės už anksčiau vykusias. Renginių skaičius ir dienoms skirtas ilgesnis laikotarpis padiktavo specialaus komiteto sudarymą. Komitetas darbuojasi PLB, Kanados LB ir JAV-ių kraštų valdybų priežiūroje. Centrinės LB institucijos neša ir finansinę atsakomybę. Tai ką Jūs vadinate funkcijų „perbalnojimu", galime taip pat pavadinti gabiu administravimu bei sugebėjimu deleguoti atsakomybę.

Taip pat nėra visiškai aišku, kodėl sutartį su Illinois valstijos universitetu dėl Lituanistikos katedros steigimo pasirašė PLB valdyba, o ne JAV LB Krašto valdyba. Jei 1983 m. gale nauja PLB valdyba būtų išrinkta pvz., Kanadoje ar Australijoje, kokioje padėtyje atsidurtų minėtos sutarties teisiškas tęstinumas ir praktiškas vykdymas iš PLB pusės? Ar yra kiek tiesos nuogirdose, kad dabartinė JAV LB Krašto valdyba vengianti „sunkesnių" pareigų? Į kurias veiklos sritis JAV-se PLB valdyba neturėtų kištis?

Toronte vykęs paskutinysis PLB seimas įgaliojo PLB valdybą rūpintis lituanistikos katedros įsteigimu. Seimas nepasisakė, kuriame krašte katedra turėtų būti steigiama. Seimo metu vykusiose diskusijose buvo minimi Toronto, Albertos, Harvardo, Kento ir kt. universitetai. PLB, remdamasi seimo įgaliojimu, pasisakė už Illinois valstijos universitetą ir atliko sutarties pasirašymo formalumus. Būdama inkorporuota Illinois valstijoje, PLB turėjo pilną teisę sutartį pasirašyti. Esu tikras, kad PLB valdybai atsidūrus kitame krašte, PLB inkorporacija Illinois valstijoje būtų atnaujinta. Taip pat neabejoju, kad naujai išrinktoji PLB valdyba jaus atsakomybę vykdyti ankstyvesniosios PLB valdybos padarytus įsipareigojimus. Illinois universitetui nėra svarbu, kokiu pašto ženklu užklijuotame voke ateis pažadėti metiniai įnašai.

Kiek man teko patirti, JAV LB krašto valdyba ir PLB valdyba be didesnių susikirtimų dalinasi darbais ir dėl kompetencijų bei garbingesnių pozicijų nekovoja. Dabartinė JAV LB Krašto valdyba ypač dosni PLB valdybai finansiniu atžvilgiu. Politinėje srityje abi valdybos solidarizuoja reikalavime, kad VLIKo valdyba atstatant santykius atsiprašytų už netaktišką dr. K. Bobelio elgesį PLB įgaliotinio VLIKe atžvilgiu.

Kalbant apie lituanistikos katedros sutartį su Illinois valstijos universiteto vadovybe ir pradėtą pinigų rinkimo vajų katedros reikalui, norėtųsi, vien tik aukotojo interesų labui, pasiteirauti, kodėl minėtos sutarties tekstas iki šiol viešai nepaskelbtas?

Atsakymas į šį klausimą nukreiptinas PLB valdybai. Pereitų metų rudenį sutarties tekstas buvo dalinamas Bostone vykusioje JAV LB IX-sios tarybos sesijoje, prie jo prijungus ir teisininkų bendrovės paruoštą pasisakymą. Nesusidarė man įspūdis, kad nuo visuomenės siekiama ką nors nuslėpti.

ATVIRAI KALBANT

DAR VIENAS PETRAVIČIAUS ATGIMIMAS

— *Niekur nebuvau taip greitai pastebėtas, kaip apsigyvenęs šiame miestelyje. Dabar čia mane jau visi pažįsta: gatvėje sveikinasi, karčiamon užsukus alaus nuperka,*—juokavo dailininkas Viktoras Petravičius aną šiltą ir saulėtą šeštadienio popietę, aprodydamas savo darže gausų rudeninį pomidorų, agurkų, arbūzų ir kitokių daržovių derlių.

Jau prieš pernykštę Čikagos vidurmiestyje visą mėnesį trukusią parodą miestelio laikraštis *New Buffalo Times* didelį V. Petravičiaus ir jo žmonos paveikslą įsidėjo pirmame puslapyje, o sekančiuose dviejuose tęsė ilgą pasikalbėjimą-reportažą, gausiai iliustruotą jo paties ir kūrinių foto nuotraukomis. Po parodos, jau ir plačioje apylinkėje skaitomas universitetinio miesto dienraštis *South Bend Tribune* savaitgalio kultūrinį priedą *Michiana* paskyrė Petravičiui, spalvotu foto portretu papuošdamas viršelį ir taipgi spalvotas gyvenvietės bei darbų nuotraukas paskirdamas iliustracijoms prie meno kritikės Kathleen Zmuda straipsnio, nebesutelpančio dviejuose viduriniuose puslapiuose . . . Neįprasta ir didžiai įspūdinga toji Petravičių sodyba. Ją supančių aukštų medžių liemenys išdažyti spalvingomis dailininkui būdingo stiliaus figūromis, kaip ir visos išorinės jo namo sienos. Netgi namo pamatus juosiančios cemento plytos išraižytos dailininko gyvenimui ir kūrybai reikšmingomis datomis ar simboliais. Tarp medžių ant aukštesnių ir žemesnių kelmų išdėstytos moderniškai primityvios akmens bei metalo skulptūros iš karto patraukia ir nebe pirmą kartą besilankančio svečio akį. O ką ir bekalbėti apie ištisą jo paveikslų galeriją erdvaus namelio viduje!

Vienas iš didžiųjų šio šimtmečio menininkų gyvena mūsų tarpe—rašė *South Bend Tribune* meno kritikė Kathleen Zmuda. *Tai Viktoras Petravičius, pilnas bekompromisinio pasitikėjimo, į mus prabylantis šviežia vizija . . . Visa savąja menininko pilnatve jis liko ištikimas savo sielos gelmėje verdančioms aistroms, savo darbais atskleisdamas žmogaus dvasios trapumą ir kilnumą, jos nerimą ir jėgą . . . Naivumas ir primityvumas jo darbams teikia stiprybės ir patrauklumo, kurie siekia per visus etninius varžtus tiesiog į pačią žmogaus širdį . . .*

Komentuodama pernykštės parodos darbų ciklą, pavadintą bendruoju „Simfonijos" vardu, K. Zmuda rašė: *Tie darbai yra kartu ir švelnūs, ir dramatiški, abstraktūs ir gyvi, pagaunantys ir jaudinantys. Kažkaip jie dainuoja. Dailininkas nesisiūlo savo kūrybos aiškinti žodžiais. Forma, linija, spalva čia kaip tik ir išsako tai, ko kalba nesugeba išreikšti.*

Mūsų jaunesniosios kartos dailininkas Kęstutis Zapkus, taipgi gerai pažįstamas šio krašto meno pasaulyje, pernykštės V. Petravičiaus parodos kataloge pasakojo:

Petravičiaus darbus pirmą kartą pamačiau dar būdamas labai jaunas. Tada negalvojau apie juos kaip lyriškus ar vaikiškai paprastus. Netgi priešingai. Jie man atrodė tiesiog bauginantys savo misteriška erotika. Jie mane ir traukė, ir gąsdino savąja įtampa, kuri atrodė primityvi, rituališka,

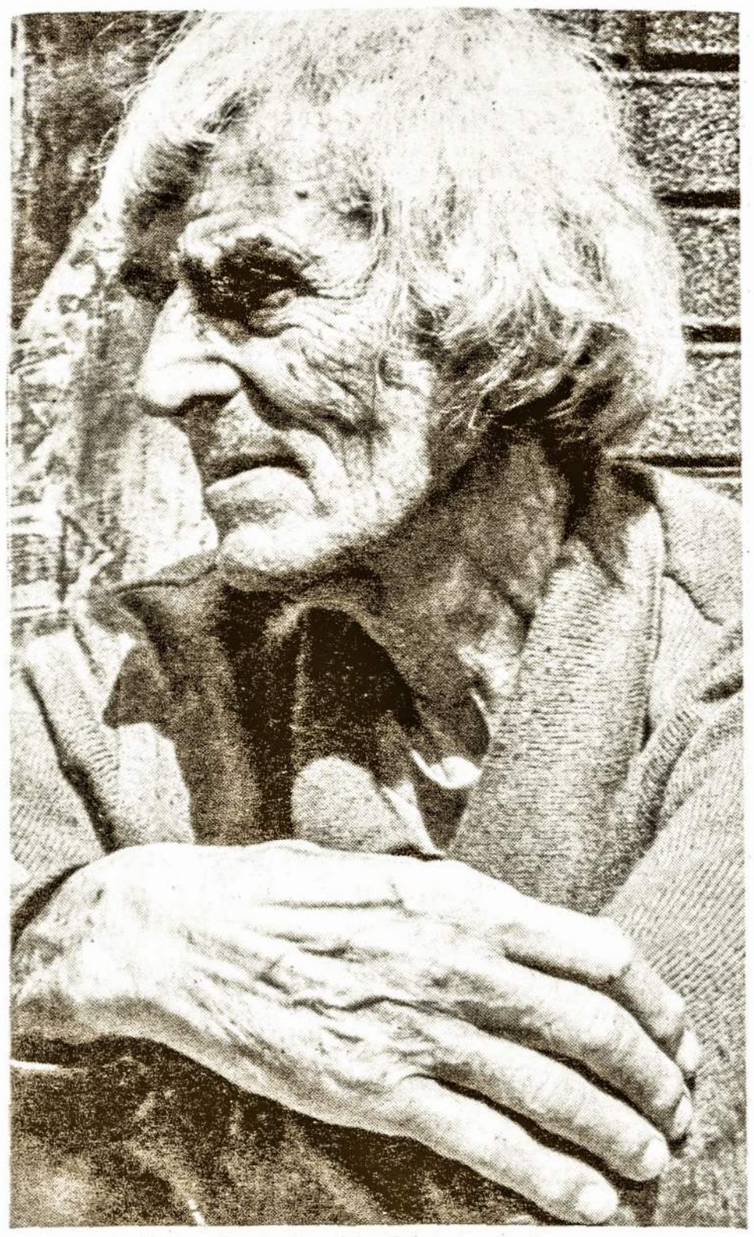

Viktoras Petravičius (E. Holenderio nuotr.)

seksuali, magiška ir brandi. Dabar juos matau išreiškiant jausmų koncentraciją, sunkiai išaiškinamą neduodant pirmenybės etninėms savybėms.

Petravičiaus menas, betgi, nežiūrint kaip lietuviškas jis bebūtų, yra tolygiai prieinamas kiekvienam. Maždaug taip galvoja ir meno kritikas Heroldas Haydon'as pernykštę V. Petravičiaus parodą aukštai įvertinęs *Chicago Sun-Times* dienraštyje:

Norint suprasti šį poetiškų įvaizdžių kūrėją nėra būtina pažinti lietuviškąjį folklorą ar mitus, nors tai ir padėtų. Reikia tik pažinti gamtą ir amžinąjį patraukimą tarp vyro ir moters.

Tas pats Haydon'as taipgi pripažino, jog ir „eidamas septyniasdešimt šeštuosius metus dailininkas Petravičius savo kūriniuose teberodo ugningą jaunystės energiją". Gal daugiausia tos energijos dėka V. Petravičius ir sugebėjo per nepilnus metus laiko pasiruošti naujai parodai, kuri bus toje pačioje Galerijoje (744 N. Wells St., Chicago, Ill.) atidaryta lapkričio 2 d. ir tęsis visą mėnesį.

— *Turbūt dar niekada taip sunkiai nedirbai,*—kalbina dailininką Ernestas Holenderis, fotografuodamas paveikslus naujosios parodos katalogui.

— *Dirbau ne kartą ir dar sunkiau, tik gal kiek kitokiu būdu. Sakykim, kad ir tada, kai Paryžiuje dariau iliustracijas pasakai „Marti iš jaujos". Buvo duota tema. Ne kiekvieno paveikslo, bet nors bendroji. Aš jeigu ir knygą iliustruoju, tai turiu duoti tai, ko tekste nėra . . . Ir pernykštėje, ir šių metų parodoje tokios vienos temos nėra. Gal ji net nepageidaujama. Čia kaip tik reikia daugiau įvairumo ir tematikoj, ir formoj, ir spalvose ar net paveikslų formatuose. O tai ir apsunkina darbą . . . Kai aš dirbu, manęs niekas neturi pertraukti, nes po to nebegaliu vėl greitai įsijungti į darbą . . . Kartais vaikštau lauke ir galvoju. Iš šalies gal atrodo, kad nieko nedirbu, bet iš tikrųjų tada ir vyksta pats svarbiausias darbas . . .*

Išdėsto ant grindų eilę tušu darytų škicų.

— *Ar čia tie laivai?*—klausia Holenderis.

— *Taip. Čia Buffalo uosto motyvai . . . Aš ten užlipu į tą kalną ir šitaip viską matau . . . Tikrovės, tokios kokia ji yra gamtoje aš nenoriu matyti. Mano tikrovė yra kitoniška . . .*

Besisvečiuodamas pas Petravičius, apsuptas jo paveikslų ir skulptūrų, nejučiomis pasijunti gyvenąs toje jo tikrovėje ir jos stipriai veikiamas . . . Taipgi pajunti kokie teisingi tie paprasti žodžiai, šeimininkų tarti savojo miestelio laikraščio korespondentui.

— *Aš turtingas . . . Turiu puikų namą, turiu savo paveikslus . . . Daug paveikslų,*—kalbėjo tada V. Petravičius.

— *Aš turtinga . . . Turiu du vaikus, penkis anūkus . . . Turiu vyrą . . . Jis buvo gražus. Jis tebėra gražus. Moterys jo norėjo. Aš kovojau dėl jo. Aš laimėjau . . . Turiu savo specialius būdus. Jis visada pas mane sugrįžta . . . Buvo ir blogų dienų, ir alkanų, bet aš niekada nesiskundžiau,*—kalbėjo tada Petravičienė.

— *Lietuviai gal per visą gyvenimą mano labui tiek neišleido, kiek amerikiečiai per kelis paskutinius mėnesius . . . Keliais atvažiavimais jie čia filmavo ir mano namą, ir paveikslus, ir mudu su žmona . . .*

— *Filmą čia suko Michael'is Beatty. Jos produseris Ceil'is Clementz'as. Vienuoliktas kanalas ją tikriausiai rodys ir Čikagoje prieš parodą arba jos metu,*—paaiškino Holenderis.—*Kiekvienu atveju su šia paroda Petravičius ateina jau kaip žymiai geriau žinomas ir sėkmingas menininkas, gerai įvertintas ne vien lietuvių, bet ir amerikiečių spaudoje.*

Pernykštės parodos proga Kazio Bradūno parašyti žodžiai nemažiau tinka ir šiandien. Ir ši paroda dar kartą „liudija labai jaunatvišką ir visokeriopą Petravičiaus atgimimą".

Algirdas Titus Antanaitis

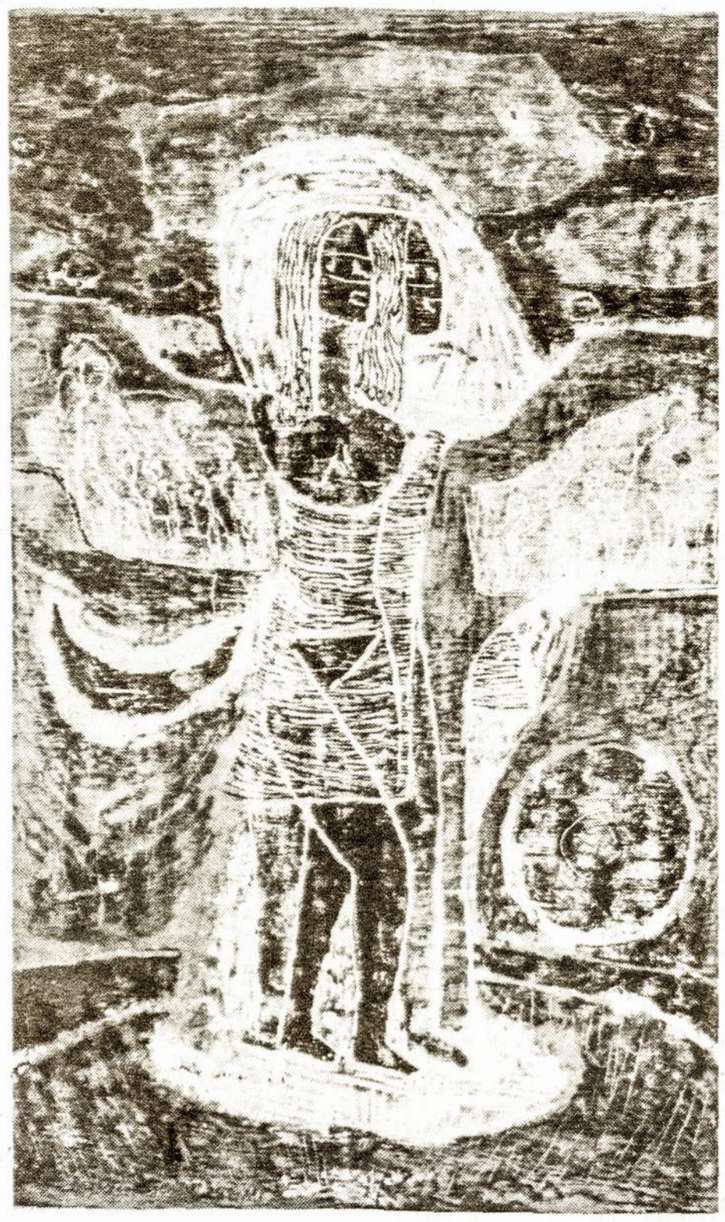

V. Petravičius, „Exodus", 1982

IR TAIP, IR NE

KEISTA VIZIJA

Ką bendro turi karalienės Barboros palaikų pergabenimas iš Vilniaus į Krokuvą su genocidu, vienas Dievas težino. Taip jau mes įpratome vartoti skambias sąvokas kur reikia ir kur nereikia. Man atrodo, toji Barbora lygiai gerai gali ilsėtis Vilniuje pati viena, arba Krokuvoje šalia savo vyro Zigmanto Augusto. Kitas dalykas, pavyzdžiui, Jono Biliūno palaikų pergabenimas iš Zakopanės į Lietuvą.

Nesigilinant į šį klausimą iš esmės, norisi atkreipti dėmesį į kitą dr. Kosto R. Jurgėlos laiško vietą. Tą atvirą laišką Jurgėla parašė Amerikos lenkų kongresui ir kelių lenkų žurnalų redakcijoms. Jį atsispausdino ir *Draugas* (1982.VIII.26).

Tame laiške Jurgėla taip nusako savo ateities politinę viziją: „*Padėtį Baltijos rytiniame pajūryje vaizduojasi kaip ant Lenkijos besiilsinčią piramidę tarp priešiškų Vakarų ir Rytų*" (m.p.)

Senesnieji galbūt jau primiršo, o jaunesnieji turbūt ir visiškai nežino, kad čia bandoma atgaivinti savo laiku labai populiari vadinamo intermarijumo idėja. Lenkai tada skelbė Vidurio Europos federaciją, kuri apimtų visas tautas tarp Baltijos ir Aigėjo jūros. Nors jie nesisakė, kas bus tos federacijos vyraujantis veiksnys, tačiau visiems buvo aišku, kad tai senas Lenkijos imperializmo „od morza do morza" (nuo marių iki marių—Red.) užmojis. Ar ne prie to paties dabar grįžta Jurgėla?

Žinoma, asmeniškai Jurgėla, kaip „Amerikoje gimęs advokatas, redaktorius ir istorikas" gali visaip galvoti. Bet atsimenant, kad Jurgėla buvo *Voice of America* lietuviškosios tarnybos viršininkas ir tebėra VLIKo valdybos narys, į jo atvirą laišką lenkų žurnalams ir Amerikos lenkų kongresui tenka žiūrėti truputį rimčiau. Juoba kad pasigirdo ir daugiau panašių balsų sąryšyje su Solidarumo sąjūdžiu, ypač iš katalikiškųjų sluoksnių. Net PLB organas *Pasaulio lietuvis* atidarė savo skiltis panašiai prolenkiškai propagandai.

Tad kas yra toji „ant Lenkijos besiilsianti piramidė", kurios vienu akmens gabalu turėtų būti ir Lietuva. Žinia, tokia piramidė jau buvo beveik „subudavota" XV a., kai Jogailaičių imperija išskleidė savo sparnus į Čekoslovakiją ir Vengriją, o Vladislovas III mušėsi su turkais Bulgarijoje, visiškai netoli Aigėjo jūros. Žinia taip pat, ką toji piramidė davė Lietuvai.

Šiandieną vengrai ir čekoslovakai su tam tikru susirūpinimu seka lenkiškąjį nacionalizmą, apsivilkusį solidarumo rūbu. Dar daugiau verta susirūpinti mums, nes tie patys solidaristai Dancige jau spausdina naujus Lenkijos žemėlapius su Vilniumi ir Lvovu, o Suvalkų trikampio lietuviai jaučia didesnį spaudimą.

Gal ir gerai, kad Jurgėla rūpinasi Barboros palaikais Vilniuje, bet į jo lenkiškų piramidžių statybą reikia žiūrėti labai skeptiškai. Įdomu, kaip dėl to pasisakys kiti VLIKo valdybos nariai. Kiekvienu atveju, mums toji Jurgėlos vizija mažų mažiausia atrodo labai keista.

V. Trumpa

TAUTINIŲ DRABUŽIŲ LIETUVIŠKUMAS

(Antanas Tamošaitis atsako L.S-ui iš Uragvajaus. Žiūr. *Akiračių* 1982 m., nr. 3/137)

L.S.: Iš ten pasakytų žodžių susidaro įspūdis, kad dabartinėje Lietuvoje tautinių drabužių padėtis kone apverktina. Kokybė menkavertė, trafaretinė gamyba, raštai, spalvos ir pan.—viską paimki ir mesk lauk, tiesiai į šiukšlių dėžę. Bet ar tikrai taip yra? (1982 *Akiračiai,* 3/137 nr.)

Tamošaitis: Į L.S. klausimus, suradau atsakymus-pasisakymus dabartinės Lietuvos tautinių drabužių žinovų: prof. dail. Juozo Balčikonio, žurnalisto Algimanto Čižausko (1979 *Kultūros barai,* 6 nr.) ir etnofrafo dr. Klemenso Čerbulėno (1969 *Kultūros barai,* 4 nr. bei *Dailės* dvyliktoji knyga, 1969, pp. 43-48).

Balčikonis: Kultūros ministerija pakvietė mane parengti 1955 m. Dainų šventės tautinių kostiumų medžiagų projektus. Kostiumams medžiagos buvo šilkinės, medvilninės ir štapelinės. Nei vilnos, nei lino tuo metu negavome. Buvo panaudota spausdinimo ant šilko technika. Sakau, kad XXI amžiaus muziejininkai, kur nors suradę tada pasiūtą kostiumą iš jo nespręstų apie visą mūsų dailininkų tekstilininkų darbą . . .

Čižauskas: Na, to bijotis neverta, nes jau 1968 m. rengiant retrospektyvinę dainų švenčių kostiumų parodą, surasti pirmųjų švenčių kostiumus buvo veik neįmanoma . . .

Čerbulėnas: Dėl to labai svarbu sukurti nacionalinio charakterio kostiumą, atatinkantį tarybinę epochą.

Tarmošaitis: O kokie yra tarybinės epochos kostiumai?

Čižauskas: Deja, dar pasitaiko atvejų, kad dailininkas, sukūręs saviveiklos kolektyvui keletą komplektų kostiumų, vėliau scenoje pats jų negali atpažinti, taip jie būna „perkomplektuoti", sijonai sutrumpinti, karūnėlių nematyti iš po vakarinių šukuosenų, ir dažnai kolektyvo vadovas nepastebi tokio „patobulinimo", o gal pats jam pritaria.

Tamošaitis: Tai štai ir yra scenai pritaikyti tautiniai drabužiai, apie kuriuos sielojasi ir L.S. iš Uragvajaus.

L.S.: Į jų darbų rezultatus mes negalime žiūrėti su panieka, (. . .). Tradicinio apdaro liaudiškumo-lietuviškumo sprendimai negali likti vien užsienyje gyvenančių žinovų rankose. Pažymėtini J.R. Balčikonių, D. Mataitienės. V. Palaimos, H. Kairiūkštytės-Jacinienės ir kitų darbai ir projektai „Lietuvos" ansambliui.

Tamošaitis: Mielasis L.S., jeigu jau rašai apie „Lietuvos" ansamblį, tai nenuslėpk to dailininko pavardės, kuris pats pirmasis tam ansambliui sukūrė lietuvių tautinių drabužių eskyzus pagal autentiškus namie austus etnografiškus drabužius Žemės Ūkio Rūmų rinkiniuose. Be to, išvardink dailininkus tąja pat tvarka kaip jiems buvo užsakyti eskyzai, bet nepradėk jų pavardes surašyti iš antro galo. Mažojoje Lietuviškoje Tarybinėje Enciklopedijoje surašyti šie dailininkai: A. Tamošaitis, V. Palaima, D. Kopustinskaitė-Mataitienė, H. Kairiūkštytė-Jacinienė, R. Songailaitė ir J. Balčikonis.

Balčikonis: 1968 m. surengta konferencija lietuvių tautinio kostiumo klausimais, kaip ir tuo pat metu surengta retrospektyvinė paroda, visai aiškiai parodė, kad per ilgai buvo užmiršta regioninių kostiumų įvairovė, visas dėmesys skiriamas spalvai, visai nepagalvojant apie siluetą, kostiumų atlikimą švenčių repertuarui.

Tamošaitis: Jeigu buvo užmiršta askirų Lietuvos apylinkių įvairumas bei skirtingumas, tai reikėjo paimti į rankas mano parašytą knygą *Lietuvių moterų tautiniai drabužiai, Sodžiaus menas* 7-8, 1939.

Čerbulėnas: Pažymėtina, kad J. ir R. Balčikoniai bei D. Mataitienė į tautinių drabužių komplektus įtraukė ir XX amžiaus pradžioje liaudies nešiotų kostiumų pavyzdžius, grąžino lietuvių tautiniams drabužiams būdingas, bet pamirštas dalis (nuometus, drobules, skareles ir pan.).

Tamošaitis: Taip, XX amž. pradžioje lietuviai sodiečiai jau nešiojo tarptautinius to laikotarpio madų drabužius, bet jie buvo ne mūsų liaudies kūryba ir ne mūsų liaudies menas, nors kai kurie dar buvo pasiūti iš naminių audeklų. Aš juos laikau svetimybėmis, nerinkau jų pavyzdžių į muziejus ir nespausdinau jų paveikslų savo tautinių drabužių knygoje. Dabartinėje Lietuvoje jų pavyzdžiai dedami į liaudies meno leidinius, teikia klaidingą supratimą tikrų tautinių drabužių. Nuometai, drobulės ir skarelės yra būdinga liet. moterų tautinių drabužių galvos ir pečių danga ir jos yra visapusiškai aprašytos ir atvaizduotos foto nuotraukomis bei spalvuotais piešiniais ir niekad nebuvo pamirštos.

Čebulėnas: Norint principingiau išsiaiškinti įvairių ansamblių bei saviveiklos kolektyvų aprangos klausimus, nustatyti tautinių drabužių projektavimo kryptį ir jų liaudiško autentiškumo bei dailininko kūrybinio indėlio santykį 1969 metų vasario 17-18 dienomis Vilniuje buvo surengta konferencija, pavadinta „Tradicijos ir šiuolaikiškumas tautiniuose drabužiuose". Ją, pirmąją tokio pobūdžio konferenciją respublikoje, organizavo LTSR Kultūros ministerija, LTSR Dailininkų sąjunga ir LTSR MA Istorijos instituto etnografijos sektorius. Konferencijoje buvo perskaityti du pranešimai (M. Mastonytės ir K. Čerbulėno).

Čerbulėnas: Beveik iki paskutiniųjų metų visa gausi dainų ir šokių entuziastų plejada buvo dažniausiai rengiama pagal dailininko A. Tamošaičio savaip perkurtus tautinių drabužių pavyzdžius, kurių projektus jis pateikė 1939 metais išleistame „Sodžiaus Meno" 7-8 tome. Šie pavyzdžiai ir projektai pokario metais ilgą laiką buvo laikomi vieninteliais tinkamais tautinių drabužių modeliais ir pagal jų meninį kriterijų paprastai būdavo sprendžiama apie naujai sukurtų tautinių drabužių liaudiškumą ir lietuviškumą. Ir visas tautinių drabužių asortimentas buvo grindžiamas tik XIX amžiaus vidurio valstiečių drabužių palikimu.

R. Ozolas: Tautinio drabužio tradicijoj rašo: „Tautinių drabužių modifikavimo, pritaikymo problema iškilo kartu su viso liaudies meno panaudojimu naujiems visuomeniniams poreikiams. Jau pirmaisiais dešimtmečiais šalia atskirų etnografinių sričių autentiškų valstietiškų drabužių įvairiuose liaudies meno mėgėjų susibūrimuose

(tęsinys sekančiame psl.)

TAUTINIŲ...

(atkelta iš 13-to psl.)

atsirado, kaip pažymėjo konferencijoje pranešėjas K. Čerbulėnas, ir pseudoliaudiško tautinio drabužio atmainos. Joms impulsą davė davo „tautinį susipratimą“ ir ekletišką dvasinės kultūros supratimą demonstruojanti buržuazija; jos užsakymu „tautiniai drabužiai“ buvo siuvami iš šilko, aksomo ir pan. Tiesa, jau tuomet buvo padaryta ir bandymų moksliniu pagrindu apibendrinti etnografinius tautinio kostiumo tipus. Čia visų pirma minėtinas dail. A. Tamošaičio darbas, kuris daugeliui mūsų menininkų tebėra svarbus tautinio drabužio šaltinis“.

Tamošaitis: Mano *Sodžiaus meno* 8-8 knygos tome pratartis pataisys kai kuriuos Kl. Čerbulėno netikslumus. *Sodžiaus meno* knygose spausdinta ne savaip perkurti tautinių drabužių pavyzdžiai, bet išfotografuoti originalai ir spalvotos jų kopijos-piešiniai iš kelių pastarųjų šimtmečių. *Sodžiaus meno* 7-8 knygos, 1939 m. pratartyje rašiau: „Šiam darbui paruoštos medžiagos nebuvo. Ją teko rinktis iš įvairių šaltinių. Čia patarnavo archeologinės iškasenos, senos graviūros, šios srities užsienių leidiniai, mūsų tautosaka, o daugiausia pati gyvoji medžiaga—kaimuose atrasti senų tautinių drabužių rinkiniai. Eilę metų pavažinėjęs po sodžiaus gilumas, pasirausęs kraitinėse skryniose, suradau gana daug drabužių rinkinių. Iš jų teko išskirti pačius būdingiausius komplektus, juos fotografuoti, piešti, aprašyti ir spausdinti. Darbas pareikalavo laiko, nes tą medžiagą teko lyginti su užsienių—mūsų kaimyninių tautų—drabužiais, kad galima būtų atskirti, kas tikrai sava, o kas svetima. Mat, reikėjo išvengti svetimybių.

Viso to darbo išdavos čia ir paduodamos. Jokių pakeitimų, stilizavimų, perdirbimų nedaryta. Tokiais maždaug darbužiais XVII, XVIII ir XIX amžiais buvo dėvėta Lietuvoje“.

L.S.: Kodėl negalimas nuosaikus išraiškingumo stilizavimas, prisilaikant liaudies meno autentiškumo?

Tamošaitis: Paskutinių šimtmečių įvairių Europos tautų liaudiškų drabužių sukirpimas ir pasiuvimas yra tiek bendras, kad negali atskirti kuriai tautai priskirti. Tik naminiai audeklai skiriasi savo audimo technika, raštais, jų įvairumu, spalvų derinimu. Stilizacija ir sumoderninimas dar labiau subendrina, suvienodina įvairių tautų drabužius.

L.S.: Vilniaus parodų rūmuose ne kartą vyksta etnografinių ir, taip pat, pasižymėjusių dailininkų ir meno kritikų sukurtų drabužių, pavyzdžiui, dainų ir šokių festivaliams, parodos.

Tamošaitis: Kiek seku dabartinės Lietuvos spaudą, tai tautinių drabužių paroda ir konferencija įvyko tik viena, bet ne daugelis.

L.S.: Į jų darbų rezultatus mes negalime žiūrėti su panieka, lyg būtume atsigabenę į užsienį visus senovinius audinius iki paskutinės skiautelės, nepalikdami daugiau pavyzdžių.

Tamošaitis: Dabartinės Lietuvos dailininkų—J. ir R. Balčikonių, D. Mataitienės ir V. Palaimos yra ir labai įdomių tautinių drabužių stilizacijų, bet jie patys sakosi, kad pagal tuos projektus pasiuvus jie negali atpažinti savo darbo. Rinkdamas tautinius drabužius Lietuvos sodžiuose ten neimdavau tų fabrikinių, kurių būdavo labai daug. Taigi, dabar jie juos „surado“, renka į muziejus arba fotografuoja, piešia, stilizuoja. Taigi neviską atsivežiau į Kanadą.

L.S.: Kodėl aukštaičiams skirtuose puslapiuose tiek daug prijuosčių, austų kaišytiniu būdu? (. . .) Tuose senoviniuose rinkiniuose dominuoja kukliai įausti rinktiniai žičkai.

Tamošaitis: Senovėje Aukštaitijoje išeiginės prijuostės būdavo audžiamos raštuotai dviem skirtingais būdais: pakaišytiniu ir rinktiniu. Pačios seniausios, gražiausios išeiginės ir vestuvinės buvo jų parinkti raštai įkaišomi. Jas ausdavo tik patyrusios audėjos. Keletą jų esu gavęs iš šimtamečių moterų. Jų neausdavo nei Baltgudijoje nei Latvijoje. Rinktiniu raštu prijuostės apačioje buvo užaudžiamos daugiausia kasdieninės. Jos nei raštais nei technika nesiskiria nuo baltgudiškų (Zelenin, Dmitrij, *Russische (Ostslavische) Volkskunde.* Berlin und Leipzig 1927. Pav. 138, 139, 241) ir nuo latviškųjų (*Latvju Raksti II*, pav. XXVII. 266 b, Garsenes apyl.).

Daug senoviškų namie austų drabužių dabar jau nebesurandama. Aukštaitijoje rinkau senoviškus darbužius daugiau kaip prieš 55 metus. (A. Tamošaitis „Senoviški moterų rūbai Aukštaitijoje“ 1927 m. *Pavasaryje,* 18 nr.).

L.S.: Kodėl *Lithuanian National Costume* knygoje visų etnografinių sričių vyrų kelnių piešiniai suvienodinto audimo . . . ?

Tamošaitis: Vyrų drabužiai mažai tesiskyrė įvairiose Lietuvos apylinkėse. Aukštaičiai vasarai prie darbų dėvėjo baltas drobines kelnes, lygiai taip kaip gudai ar ukrainiečiai. Suduviai ir žemaičiai išilgai padryžiuotas, dzūkai truputį sulanguotas ir panašiai kitose apylinkėse. Išeigai visada buvo audžiamos spalvotos kelnės, kad skirtųsi nuo kasdieninių, bet neryškių natūralių ir augalinio dažymo spalvų. Skersiniai dryžiai ir rašteliai buvo ataudiniai, nes kiekviena kelnių pora buvo lengva paįvairinti, o ypač tos pat šeimos vyrams. Ta mada tęsėsi iki XIX a. vidurio. Vėliau atsirado languotų kelnių mada, kuri išnyko su XX a. pradžia. Išilgai dryžuotos kelnės būdingos naujų laikų pramoniniams audeklams.

L.S.: Pagaliau, būtų įdomu sužinoti, kaip atsirado minėtoje knygoje Vilniaus krašto vyrų liemenės pavyzdys (110 psl., 250 pav.) iš 20-to šimtmečio ir tas pats pavyzdys, kaip Žemaitijos, neva 19-to šimtmečio (230 psl., 540 pav.)?

Tamošaitis: Vyrų liemenių audeklai per keturias nytis dimų pluošteliu buvo audžiama taip pat arba panašiai įvairiose Lietuvos vietose. Pav. 540 atvaizduota liemenė pagal savininko žinią buvusi austa XIX a. pabaigoje. Pav. 250 vyriškos liemenės audeklo gabalas tokiu pat raštu tik su tamsesniu siūlų užaudimu buvo austas pagal senovišką gabalėlį šio šimtmečio pradžioje Trakų apylinkėje.

Post criptum: Tautinio drabužio lietuviškumo bei etnografiško tikrumo klausimais buvo išsamūs pasisakymai spaudoje:

G.E. Kazokienė „Autentiškumas ir tautiškumas“ (*Mūsų pastogė,* 1977. XII.5),

Ava Saudargienė „Lietuvių tautiniai drabužiai“ (*Mūsų pastogė,* 1980.II.11).

M. Mekas „Lietuvių tautiniai drabužiai“ (1939 *Naujojoje romuvoje,* 45/458 nr. Perspausdinta 1980 kovo-balandžio *Moteryje*, 2/134 nr.).

Nora Kulpavičienė „Tautiniai rūbai mūsų moterų puošmena“ (*Moteris*, 1980, 2/134 nr.).

* * *

Šiandieną lietuvių tauta gali didžiuotis senovės lietuvių audinių lobynu, o ypač lietuvių tautiniais drabužiais, pačiais gražiausiais Europoje.

Kai 1938 m. vyko Tarptautinė dekoratyvinio meno paroda Berlyne, tai buvo sudaryta įvairių tautų jury komisija išrinkti gražiausį ir originaliausį tautinį drabužį Europoje. Ta garbė atiteko Lietuvai už sūduvišką-zanavykišką tautinį drabužį, išaustą dail. Anastazijos Tamošaitienės. Pirmos premijos diplomas, dovana ir pats tautinis drabužis visą parodos metą buvo išstatytas stiklinėje spintoje, garbės salės viduryje. Ten pat buvo išstatyti ir kitų tautų premijuoti dekoratyvinės dailės kūriniai.

LAIŠKAI

NEUŽSIDARĘ SAVAME KIAUTE

Akiračiai aplamai)

Akiračius perskaitau nuo pradžios ligi galo. Kadaise a.a. J. Grinius peikė mūsų laikraščius, kam jie esą užsidarę tik savuose kiauteliuose, neinformuodami skaitytojo, ką gi svarbesnio kiti rašo. *Akiračiai* šio priekaišto nepelno: savu skyriumi iš tremties spaudos jie kelia aikštėn kitų pasisakymus, kritiškai juos vertindami ir tuo pelnydami skaitytojo padėkos. Tęskite šią tradiciją ir toliau. Nes ji įjungia *Akiračius* į gyvą gyvenimą, į tą lietuviškąjį vienetą, kurį kuria spausdintas žodis. Gi pasikalbėjimai su įvairiais kultūrininkais teikia laikraščiui ypatingo svorio.

A. Maceina

Muenter, Vokietija

ATITAISYTINA KLAIDA

Gerai, kad A. Hermann'as supažindina su vokiečių istoriko Manfredo Hellmann'o rašiniu apie Lietuvos d. kunigaištiją (*Akiračiai*, 1982, nr. 6), nors galima buvo palaukti, kol tas visas straipsnis pasirodys. Tačiau toje recenzijoje yra vienas klaidinantis sakinys. Hermann'as rašo: „Nežiūrint to, kad tuometinė Lietuvos valstybė susidėjo beveik 90% iš ankstesnių rusiškų žemių, jos negalima vadinti rusiška valstybe, kaip kad kai kurie rytų slavų istorikai to norėtų (Ljubavski)“. Be abejo, čia turimas galvoje rusų istorikas M.K. Liubavskis (1860-1936), vienas uoliausių ir sąžiningiausių senosios Lietuvos istorijos tyrinėtojų. Jis ne tik niekados nevadino Lietuvos „rusiška valstybe“, bet dargi įrodė, kad XVI amžiuje lietuviškas elementas dominavo toje valstybėje. Suprantama užtat, kodėl jam Lietuvos universitetas suteikė garbės daktaro laipsnį ir kvietėsi jį profesoriauti. Tik sovietinė valdžia jo neišleido. Tarp kita ko, jo mokinys buvo prof. Ignas Jonynas, kuris visados su didele pagarba atsiliepdavo apie savo mokytoją. Nesinori tikėti, kad toks sąžiningas mokslininkas, kaip prof. M. Hellman n'as, būtų padaręs tokią skaudžią klaidą Liubavskio adresu.

V. Trumpa

KLAIDOS ATITAISYMAS

Akiračių 1982 m. nr. 7(141), 11-me psl. straipsnyje „Akimirksniai poezijoje“ įsivėlė korektūros klaida, pakeičianti autorės mintį į nesupratamybę. Sakinyje „Jai įspūdį palieka miestas: j prisimena „ne Berniuko angelą . . . “, vietoj *Berniuko* turi būti *Berninio.*

HERR MELDUTIS IR PONAS HANS

(Dviejų veiksmų komedija su uodegėle)

I VEIKSMAS

Pirma Scena

Veiksmas vyksta Brazilijoje, San Paulo mieste. Dešinėje stovi Giliaras Urbonas, laikraštėlio *Speak-up* leidėjas, ką tik apdovanotas Kristaus kryžiaus Riterio ordinu ir Pan American žurnalistų pažymėjimu. Šalia jo—vysk. Kancler, o už poros žingsnių—dr. Meldutis Laupinaitis ir San Paulo vyskupas Plinio da Silva, naująjį riterį apdovanojęs už nuopelnus kovoje „už žmogaus ir tautos teises".

— Šiam ordinui gauti G. Urbonas buvo pristatytas žurnalisto Meldučio Laupinaičio, kuris plačiai pagarsėjęs ir žinomas brazilų spaudoje kaip nepailstamas laisvės kovotojas, kelių knygų ir daugelio rašinių autorius. Jis yra apdovanotas visa eile ordinų ir eina atsakingas pareigas to krašto politinėje veikloje,—skaito diktorius iš Kanados laikraščio *Nepriklausoma Lietuva* (1982.VII.1).

Antra scena

Veiksmas vyksta čikagiškės *Laisvosios Lietuvos* (1982.VII.29) kultūriniame puslapyje. Tautiniais drabužiais apsirengęs Lietuvis skaito ištraukas iš Meldučio Laupinaičio knygos *Aš kaltinu:* „Aš kaltinu visus indiferentus raudonojo maro atžvilgiu. Kiekvienas, kuris nekovoja prieš šitą baisųjį žmonijos siaubą, jau tuo pačiu yra komunizmo rėmėjas—kultūringosios žmonijos priešas".

Drausmės sargyboje

Lietuvis nutyla. Kultūriniame puslapyje girdisi verčiamų knygos puslapių šlamėjimas. Ties 71-mu puslapiu stabteli:

„Sovietų Rusijos tankai jau traška Savanorių gatve Kaune. Okupantų tankus pasitinka dainuodami, šokdami žydai, šaukia uraaa! Melsvose uniformose žydų gimnazijos auklėtinės mėto pravažiuojantiem tankistams raudonas gėles . . . "

Drebančiom rankom Kultūrinio puslapio Lietuvis užverčia Laupinaičio knygą ir taria: „Net užsienio lietuviškų organizacijų vadovai pataikauja . . . žydams ir visiems, kurie šaukia prieš lietuvių tautą . . . Štai kodėl Meldučio Laupinaičio kieti žodžiai . . . yra teisingi ir tinkantys dabar ir dabartiniams pataikūnams ir bendradarbiautojams".

II VEIKSMAS

Veiksmas vyksta Vakarų Vokietijoje. Zimmermann Verlag salėje rodomas filmas *Nemuno kraštas.* Iš tikrųjų tai ne filmas, o tik vienas po kito ekrane besikeičią vaizdai, palydimi įvairių aktorių komentarais.

Salėje žiūrovų nedaug. Pirmos eilės pačiame viduryje sėdi *Verantwortlicher Redakteur* Hans Masalskis. Šalia jo stovi du *Staendige Mitarbeiter:* Edvardas Šulaitis ir Bronė Spies. Daugiau žiūrovų kaip ir nėra. Tik trečioje eilėje, kairėje pusėje, sėdi keistai apsirengęs nepažįstamas vyriškis: dideliais tamsiais saulės akiniais, stora ausis uždengiančia kailine kepure ir megztuku su aukšta apykakle. Gale salės vyras ir moteris pusbalsiu aiškinasi, kaip jie čia pakliuvo. Ekrane keičiasi vaizdai:

Nemuno kraštas 5/1978

Automobilio nelaimėje sunkiai sužeista Zita Statkutė. Nemokamas jos gydymas valstybei kainavo apie 8000 rublių. Mergina sveiksta.

Ekrane jau nebe ligoninė, o Petkūnų kolūkis. Matome Zitos ir Medardo sutuoktuves.

Ekrane didelės raidės : PAKELIUI Į LAIMĘ. Kelionė, kurią komentuoja LTSR sveikatos ministras . . .

Pilietis trečioje eilėje nusišluosto prakaitą ir vėl sustingsta kėdėje. Ekrane nauji vaizdai:

Nemuno kraštas 1/1979

Akademikas K. Meškauskas skaito paskaitą: „Pramonės augimo tempai buržuazijos valdymo metais buvo lėti . . . Vyko žymus gyventojų diferencijavimosi procesas: lobo miesto ir kaimo buržuazija, skurdo darbo žmonių masės . . . ". O dabar, „didelių laimėjimų Tarybų valdžios metais pasiekė respublikos žemės ūkis . . . kolūkiečiai . . . nepalyginamai geriau maitinasi, negu buržuazinių laikų valstiečiai"

— Na matai,—ne nepriklausomybė, o tik buržuazijos valdymo laikai!—šnabžda vyrui į ausį moteriškė paskutinėje eilėje.

— Tšš, klausyk, gal pasakys kiek grūdų į Lenkiją eksportuoja tas „nemunokraštas",—pertraukia ją vyras.

Nemuno kraštas 2/1982

Ekrane arkivyskupas Skvireckas. Iš KGB archyvų, jo dienoraščio ištraukas skaito ir komentuoja balsas su ausį žėriančiu vokišku akcentu. Atrodo, jog komentatorius nelabai supranta, ką jis skaito: „Katalikų . . . Episkopatas skatino būti palankiais politinėms nacizmo doktrinoms ir simpatizuoti hitlerininkų **sądjui** Vokietijoje" . . . „Lietuvoje Kipp suorganizavo jėzuitų ordiną . . . Buržuazinės Lietuvos saugumo policijai buvo gerai žinoma, kad . . . Kipp . . . buvo vokiečių žvalgybos rezidentas . . . vadovavo šnipinėjimui . . . hitlerininkų naudai . . . Galėtų . . . pats vyskupas Brizgys papasakoti, kokie jo santykiai buvo su hitlerininkų žvalgyba" . . .

Ekrane vaizdai keičiasi vis greičiau: vyskupai, žydų šaudytojai, jėzuitai, hitlerininkai . . .

„Jungtinėse Amerikos valstijose gyvena . . . vyskupo V. Brizgio draugai, masiškų žudynių Lietuvoje organizatoriai: Ambrazevičius Juozas . . . dabar Brazaitis . . . Bobelis Jurgis . . . masinių žudynių vadas Kaune" . . .

—Na ir meluoja rupūžės! Dabar gi 1982-ji. Brazaitis mirė prieš kelis metus. O Bobelis 54-tais į aną pasaulį škeliavo,—karščiuojasi vyras paskutiėje eilėje.

— Iš kur čia toks keistas kvapas?—klausia žmona.

— Ne kvapas, o smarvė! Visas tas *Nemuno kraštas* neša Agitpropo odekolonu,—jau garsiai šaukia vyras. Užsiėmę nosis jiedu išeina iš salės.

Ekrane *Nemuno kraštas* 2/1981.

Vilniaus milicijos prokuroras Rimantas Ciemnolonskis aiškina, kad naujausias politinis pabėgėlis Šakalys—vagis . . .

Filmas baigiasi. Atsakingas redaktorius atsistoja ir eina iš salės. Du „stovintieji bendradarbiai" atsisėda. Pilietis tamsiais akiniais entuziastingai ploja.

UODEGĖLĖ

Komedijos pabaiga labai paprasta. Meldutis Laupinaitis dabar jau ir poetas. Jo „eilėraščius" spausdina *Nemuno kraštas* (2/1980). O Meldutis rašo laišką naujam šio agitpropiško „išeivijos" žurnalo redaktoriui ir ragina tęsti tą „didįjį darbą":

— Mielas Masalskis. Nenutraukite to didžiojo darbo, perimdami su visomis žmogiškomis jėgomis jį tęsti . . . **Meldutis Laupinaitis.**

Tokia yra knygos „Aš kaltinu" antroji dalis. Ir rašo ją nebe Meldutis, o . . . draugai iš „Nemuno krašto".

Albert Anies, lietuviškai neraštingas buv. „Nemuno krašto" „redaktorius", kurio prosovietiniu laikraščiu susižavėjo antikomunistas M. Laupinaitis

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 St., Chicago, Ill., 60629

J. VAZNELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., Chicago, Ill. 60629

SPAUDA — knygos iš Lietuvos — 1602 So. 48th Court, Cicero, Ill., 60650

PARISH LIBRARY, 1465 De Seve St., Montreal, P.Q. H4E 2A8

SPAUDA, 10 John St., Waterbury, Ct., 06702

S. PRAKAPAS, 49 Norseman St., Toronto, Ont., M8Z 2P7

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS/pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: .....

Gatvė: .....

Miestas: ..... **Valstybė:** ..... **Zip:** .....

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Prenumerata $ 8.00
Auka $.....
Pridedu čekį $.....

DOMINUOJA MOTERYS

SANTAROS - ŠVIESOS DVIDEŠIMT DEVINTASIS

Šių metų rugsėjo 9-12 d.d. įprastinėje Tabor farmoje (Sodus, Mich.) įvykusio Santaros-Šviesos federacijos 29-tojo suvažiavimo programą aiškiai dominavo moterys. Tiesa, vien suskaičiavus programos dalyvių pavardes ar sudėjus jų užimtą laiką, galėtų pasirodyti, kad pasidalinta maždaug lygiomis, tačiau didžiajai daugumai klausytojų tikrai taip neatrodė, nes moterims prie katedros dominuojant penktadienio ir šeštadienio popietes bei vakarus, jas matė žymiai didesnės auditorijos.

Programą tačiau pradėjo net trys vyrai paskaitininkai (taigi jų dauguma!). Pirmiausia, tradiciškai pastarųjų metų suvažiavimus atidarantis Vytautas Kavolis, kalbėjęs savo paskaitoje „Trys pavasariai lietuvių sąmoningumo istorijoje" apie K. Donelaičio, Maironio ir A. Nykos-Niliūno eilėraščius pavasariškomis temomis. Po to ėjo Genutis Procuta, bandęs pateikti ir susumuoti naujus duomenis apie Holocaustą ir Lietuvą. Tretysis gi buvo Algis Mickūnas, savo paskaitoje „Summa erotica" svarstęs erotikos sampratą įvairiose kultūrose. Visi jie pasirodė ketvirtadienį, suvažiavimui dar nespėjus tinkamai įstoti į vėžes . . . Pirmo vakaro programą užbaigė dailininkas Stephen'as Anaya, pašnekesyje apibūdinęs savo ir Lietuvos dailininkų naujausiąją kūrybą, pasidalindamas neseniai Lietuvoje praleistų metų ir įgytų patirčių įspūdžiais . . . Šią temą, beje, jis dar gerokai praplėtė šeštadienio vakare, ją iliustruodamas dar gausesnėmis įvairių kūrinių skaidrėmis, gi jo ir kai kurių Lietuvos dailininkų darbais didžiosios daržinės sienos puošėsi per visą suvažiavimą . . .

Tiesa, šiais metais ir ketvirtadienio publika buvo bent dvigubai skaitlingesnė negu paprastai. Dėl to A. Mickūno paskaitai ir Anayos pašnekėsiui prisireikė persikelti didžiojon daržinėn ir ten jau likti iki galo, bet iki šimtinės dar vis trūko, o gerokai peršokta ji tebuvo vien penktadienio ir šeštadienio vakarais.

Penktadienis prasidėjo su programoje nenumatyta Ramutės Plioplytės paskaita tema „Lietuvių kalba nykstančio dvikalbiškumo sąlygose", nusakančia kaip anglų kalbos dvasia keičia išeivijos lietuvių kalbą, kartais ją net groteskiškai iškraipydama. Ramutė, metus gilinusi studijas Vilniaus universitete anglicisto Pažūsio globoje, sakytum, ir padėjo pagrindus moterų dominacijai. Ją tęsė antroji simpatinga suvažiavimo debiutantė Ina Navazelskytė, neseniai grįžusi iš studijų Anglijoje. Pirmoje popietinėje paskaitoje ji kalbėjo apie Rytų ir Vakarų disidentus, o vakarinės dalies paskaitininkė Marija Gimbutienė, tartum tai moterų dominacijai pabrėžti, pagilinti ir įprasminti, aptarė „Moters simboliką religinėse sistemose", tuos simbolius klausytojų vaizduotėn ilgam įrėždama senoviškų meno statulėlių skaidrėmis . . . Ir ką jau čia prieš šitokią galybę Julius Žmulkštys, užbaigęs su „Politinių mokslų vakar ir šiandien" apžvalga penktadienio popietinę dalį . . .

Nujaučiant, jog visos paskaitos bus spausdinamos *Akiračiuose, Metmenyse* ar kitoje lietuviškoje periodikoje, į jas gilintis, vargu, ar būtų prasminga. Keliais sakiniais aptarti vertėtų nebent vadinamuosius simpoziumus, kuriais vyrai, įtariu, bent kiekybiškai bandė su moterimis susilyginti.

Penktadienio priešpiečio diskusiją apie „Lietuvių tautą dvidešimtajam amžiui besibaigiant" moderavo Vytautas Kavolis. Pradžioje kalbėjęs Zenonas Rekašius, pasidžiaugęs, kad pokario nuogąstavimai, jog sovietų okupacijai užtrukus bent ketvirtį šimtmečio Lietuvių tauta būtų sunaikinta—nepasitvirtino, iškėlė eilę kraštą šiandien slegiančių problemų, k.a.: lietuviško prieauglio mažėjimas, šeimos erozija, alkoholizmas, lietuvių „sovietėjimas" ir pan. Dėl religinės priespaudos katalikybė Lietuvoje šiandien yra stipresnė negu Vakarų Europoje . . . Reikėtų pasidžiaugti inteligentijos gausumu, rašytojų, dailininkų, muzikų, teatralų pagausėjimu, nors menas ir priverstas tarnauti istorinei tikrovei klastoti . . .

Mykolo Drungos žvilgsniu išeivijoje netrukus drastiškai sumažės lietuvių ir padaugės „lituanofilų" . . . Jo manymu, Lietuvoje visos problemos, tegul kartais ir netiesiogiškai, yra susietos su okupacija ir jai pasibaigus—pranyktų . . . Iškiltų nauja problema: kaip padalinti turtą, kuris šiandien bent teisiškai niekam nepriklauso . . .

Romas Sakadolskis svarstė lietuvybės išlaikymo išeivijoje galimybes, daugiausiai pasiremdamas atsakymais į kadaise Lietuvių studentų sąjungos (1956, 1960) ir Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungos (1973) pravestas anketas, o taipgi jau devinti metai Loyola of the Lakes ruošiamų akademinio jaunimo seminarų dalyvių pasisakymais bei laikysena. Jis priėjo išvados, jog lietuvybei išsilaikyti pagrindą sudarys tik Lietuvių bendruomenės globojamas lituanistinis švietimas ir organizacijos . . .

Donatas Šatas kalbėjo apie ryšių tarp išeivijos ir šiandieninės Lietuvos reikalingumą bei ateitį, kriterijumi naudodamas jų naudingumą tautai. Šiandien toks santykiavimas sėkmingiausiai vyksta mokslininkų ir menininkų tarpe. Didžiausia jo nauda yra ta, kad per jį Lietuva ištraukiama iš provincijonalizmo . . .

Šeštadienio priešpietiniame pašnekėsyje apie „Knygą, skaitytoją ir kritiką", į Liūto Mockūno klausimus, siekiančius iškelti vakarykštes ir šiandienines lietuvių knygos problemas, atsakinėjo Kęstutis Keblys ir Algirdas Titus Antanaitis, surinkęs daug įdomios statistikos iš šiandieninių leidėjų bei platintojų.

Šeštadienio popiečio konferencijoje, skirtoje Vinco Krėvės gimimo šimtmečio paminėjimui sceną ir vėl užpildė vien moterys: Nijolė Martinaitytė, paskaičiusi garsiąją „Dainą apie arą", nagrinėjo garsų ir reikšmės ryšį šiame kūrinyje . . . Ilona Gražytė-Maziliauskienė, analizuodama „Raganiaus" ir kitų V. Krėvės apysakų personažus, juose terado gana mažai realizmo, bet tikrai daug romantikos . . . Živilė Gimbutaitė aptarė „Mitus apie žmogų ir individą" (V. Krėvės veikale „Dangaus ir žemės sūnūs") . . . Konferenciją užbaigė ją pradėjusi Nijolė Martinaitytė, su dideliu įsijautimu paskaitydama V. Krėvės „Pamišėlį".

Taip pat galima sakyti, kad moterys išpildė ir vos ne visą meninę suvažiavimo programą. Penktadienio vakare pradėta publiką stipriai sudominusiu, iš sėkmingų gastrolių Venecueloje grįžusios, Mirgos Bankaitytės kanklių muzikos koncertu (ji atliko keletą ilgesnių J. Švedo ir Alf. Mikulskio specialiai kanklėm parašytų kūrinių ir pora venecuelietiškų dainų). O baigta šeštadienio literatūros vakaru, kuriame poeziją skaitė Vitalija Bogutaitė ir Eglė Juodvalkė, o su naujuoju Ichoko Mero romanu *Sara* klausytojus supažindino Violeta Kelertienė. Pagaliau dar ir jaunos dainininkės Marytės Bizinkauskaitės rečitalis, kuriame ji publiką žavėjo R. Štrauso, Luzzi ar Hue kūriniais, Verdi, Mascagni, Helevy operų arijomis ir Kairiūkščio, Žilevičiaus, Kačanausko, Dvariono, Stankūno dainomis . . . Tiek kanklininkės, tiek ir dainininkės atveju publikos nuotaikos buvo išreikštos nuoširdžiais, ilgais plojimais, pareikalavusiais ne vieno „biso" . . . Tačiau vyram čia atstovavo bent solistės akomponijatorius Alvydas Vasaitis, kukliai parodydamas savo vietos žinojimą . . .

Suvažiavimo akimirka. Įspūdžius iš Vilniaus pasakoja dail. Stephen Anaya.

Ach, tiesa! Literatūros vakarą paįvairino ir režisierius Jonas Jurašas, įdomiai atpasakodamas savo naujausią pastatymą—Marijos Rasos pjesę „Zeks" į anglų kalbą išverstą Aušrinės Bylaitytės. Tai pirmasis šiandieninę Lietuvą liečiantis veikalas, išvestas „off Broadway" scenon su profesionalais amerikiečiais aktoriais . . . „Tai vienas mano įdomiausių ir kūrybiškai labiausiai skatinančių darbų",—kalbėjo Jurašas . . . „Iškeltas čia ne politinis, bet filosofinis aspektas . . . naujas gyvenimo ir savęs suvokimas" . . . Veikalą ir jo statymą stebėję buv. kaliniai (Simas Kudirka, Vladas Šakalys), radę jame apsčiai realistinių detalių, nors užmanymas buvęs daugiau alegoriškai simbolinis . . . „Pastatymas ir buvo dedikuotas iki dugno išgėrusiems tą karčią taurę, kurios man ir kitiems čia pavyko išvengti . . . "

Prie meninių ar literatūrinių kūrinių reikėtų skirti ir Alfonso Lingio skaitytą epizodą „Rapture of the Deep", nupasakojantį naro patirtis vandenynų gelmėse. Šis jaunas lietuvių kilmės filosofas buvo ypač laukiamas moterų, pasklidus gandams, jog jo egzotiškų paskaitų besiklausydama ne viena jų išgyvenanti orgazmą . . . Ne vien dėlto jo įspūdingai aprašyti pergyvenimai geriau ir tiko šeštadienio vakarui, o ne apsiblausiusiai dar ankstyvo ryto auditorijai . . .

Programą, kaip jau galėjote nujausti, irgi užbaigė moteris, t.y. Alina Staknienė, sekmadienio rytą įdomiai kalbėdama apie Lietuvoje gerai žinomo literatūros kritiko Alberto Zalatoriaus literatūros koncepciją.

Suvažiavimą uždarydamas, Tabor farmos šeimininkas Valdas Adamkus, pasidžiaugęs nemažėjančia dalyvių gausa ir programos įvairumu, pakvietė į ateinančiais metais įvyksiantį jubiliejinį Trisdešimtąjį! . . Organizaciniame posėdyje prisiklausę gana optimistiškų pranešimų apie padidėjusį ir didėjantį *Metmenų* skaitytojų ar Algimanto Mackaus knygų leidimo fondo narių skaičių, giedodami Lietuvos himną, visi ryžomės tesėti dar ne vienus metus . . .

-at